Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka
Alp(LX)2164

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LIEPOS 1 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 127 (26)

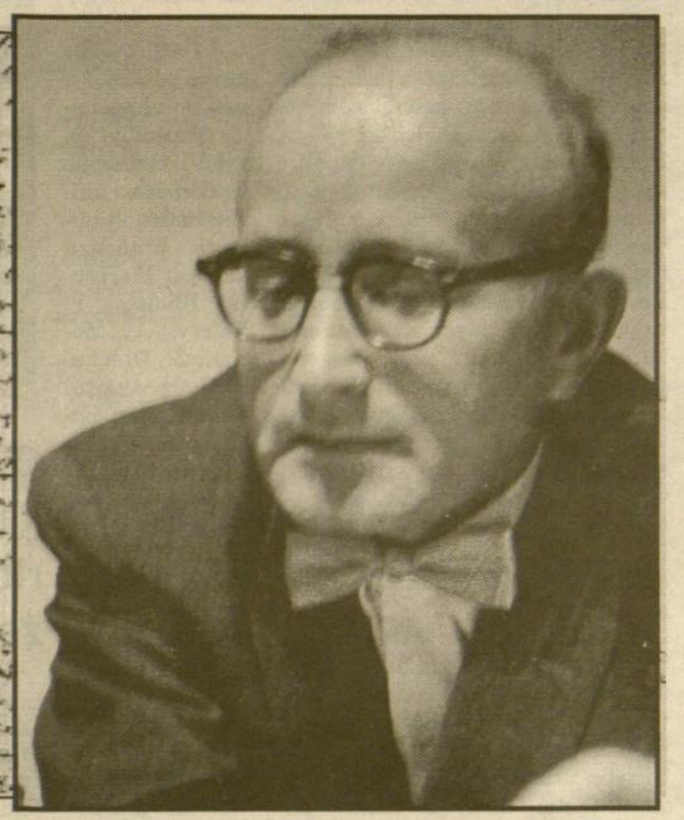

Antanas Vaičiulaitis.

Pasaulyje lieka tik tas, kas įgijo amžinybės vertę

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

A. Vaičiulaitis yra sąmoningas stilistas, gramatikos virtuozas ir šiandieninėje lietuvių prozoje niekieno nė iš tolo neprilygstamas žodinio orkestro dirigentas.

Antroje birželio pusėje Lietuva minės vieno iškiliausių XX amžiaus rašytojų, literatūros kritikų, vertėjų, redaktorių – Antano Vaičiulaičio (1906–1992) šimtąsias gimimo metines. Renginių bangos vilnys per Kauną, kur Maironio lietuvių literatūros muziejuje saugomas jo kultūrinis – literatūrinis palikimas, per Vilnių, kuris jam buvo „gražiausiu miestu pasaulyje", per tėviškę – Didžiųjų Šelvių kaimą, netoli Vilkaviškio, iš kurio išvyko „plačiųjų pasaulių ieškoti", ir į kurį, gyvendamas svetur nuolat ir nuolat sugrįždavo mintimis. Rašytojo gyvenimo kelias iš Lietuvos nusidriekė per Italiją, Ameriką ir vėl grįžo į Lietuvą. Daugiau nei penkiasdešimt metų gyventa ir dirbta svetur vardan Lietuvos. 1992 metais, Vašingtone, liga išsivedė Anapilin. Žmona Joana išpildė vyro priešmirtinę valią ir 1999 metais perlaidojo į Vilkaviškio kapines, greta tėvų.

Antanas Vaičiulaitis. Archyvai. Knygos viršelio faksimilė. Išleido Maironio lietuvių literatūros muziejus (Kaunas. 2006). Sudarytoja ir teksto autorė — Virginija Paplauskienė.

A. Vaičiulaičio literatūrinis talentas susiformavo ir išsiskleidė tarpukario Lietuvoje: pasižymėjo kaip puikus novelės meistras, kelionių įspūdžių pasakotojas, o lyrinis romanas *Valentina* (1936) ligi šiol laikomas vienu iš gražiausių lietuviškų meilės romanų. Pasak literatūros kritiko A. Nykos–Niliūno, „A. Vaičiulaitis yra sąmoningas stilistas, gramatikos virtuozas ir šiandieninėje lietuvių prozoje niekieno nė iš tolo neprilygstamas žodinio orkestro dirigentas". Rašytojo kūrybą į Lietuvą sugrąžino profesoriai Albertas Zalatorius ir Vytautas Kubilius – 1989 metais išleista jo prozos rinktinė *Tavo veido šviesa*, o 1992 metais – kritikos straipsnių rinkinys *Knygos ir žmonės*.

Minint rašytojo jubiliejų išleista prozos knyga *Linksmam būti sunkiausia* ir monografiniu principu parengtas leidinys – *A. Vaičiulaitis. Archyvai*.

Lietuvos ir išeivijos visuomenei menininko gyvenimo ir kūrybos kelias mažai težinomas. Daugeliui tai naujas, dar neatrastas vardas. Bandykime prisiliesti prie rašytojo gyvenimo ir kūrybos paslapties.

A. Vaičiulaitis gimė 1906 metų birželio 23 dieną Didžiuosiuose Šelviuose. Gerokai vėliau, gyvendamas svetur, nuolat prisimindavo savo tėviškę, iš jos semdavosi įkvėpimo kūrybai: „Tolimos dienos, kada medis buvo Tavo draugas, anas ąžuolas didingas prie pirkios, tos žydinčios vyšnios, saldinė obelis. Ar ta kriaušė, kurion įsilipęs praleisdavau ištisas valandas, sėdėdamas tarp šakų, lyg kokiam soste. Ir tas mažas ąžuoliukas už kluono, juk jis buvo mano draugas. Taip čiulbėdavo ten Tėviškės sode lakštingala. Ji kasmet atlėkdavo, o ypač ilgu vyturėlio, kuris čyriandavo ir čyriandavo pakibęs mėlynoje padangėje, kai aš mažas piemenėlis stovėdavau prie kaimenės ar pievose". Vilkaviškio Žiburio gimnazijoje buvo padėti tvirti gyvenimo pagrindai – dalyvavo ateitininkų veikloje, literatų būrelyje. Lietuvos universitete (vėliau pavadintame Vytauto Didžiojo vardu) studijavo lietuvių ir prancūzų kalbas bei literatūras, pedagogiką, psichologiją. Dalyvavo

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Pasaulyje lieka tik tas, kas įgijo amžinybės vertę • Mašina mintims skaityti • Gundymas • Balzeko muziejus amerikietės studentės akimis • Gyvenant ant peilio ašmenų viskas tik aštrėja • Prano Domšaičio atminimas įamžintas jo tėviškėje

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LIEPOS 8 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 130 (27)

20-oji AABS Baltų studijų konferencija

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

Maždaug 165 žmonės suplaukė į 20-ąją „Association for the Advancement of Baltic Studies" (AABS) konferenciją George Washington universiteto patalpose Washington, DC, birželio 15—17 d. AABS konferencijos vyksta kas dveji metai ir ši, 20-oji, nebuvo kuo nors žymi ar sukaktuvinė. Ji buvo įprasta — mokslinė ir įdomi. Ankstyvesnėse konferencijose dalyvavusieji tikriausiai pastebėjo naujus AABS valdybos užmojus ir naujus renginius. Buvo matyti naujų dalyvių, sesijose aptartos naujos mokslinių tyrimų sritys. 2006 m. konferencijos tema pabrėžė Pabaltijo regiono praeitį, dabartį ir ateitį („Re-Imagining the Baltic Region: Perspectives on the Past, Present, and Future").

Dalyviai

I 2006 m. konferenciją atvyko naujų kraštų mokslininkai, pristatę naujas temas, kurios anksčiau šioje konferencijoje nebuvo populiarios. Kitaip sakant, Baltijos jūros regionu šiuo metu domisi daug daugiau žmonių, negu anksčiau. Anksčiau didelė dalyvių dauguma, kaip ir AABS narių dauguma, buvo Pabaltijo kraštų kilmės žmonės — lietuviai, latviai, estai.

2006 m. AABS konferencijos sesijos, kaip ir anksčiau, vyko beveik be išimties anglų kalba. Kai kuriems anglų kalba nebuvo jų pagrindinė gimtoji ar profesinė kalba, tačiau daug mažiau dalyvių būtų supratę pranešimus vokiečių ar kokia kita kalba, kaip būdavo anksčiau. Į 2006 m. konferenciją dalyviai suvažiavo iš JAV, Kanados, Lietuvos, Latvijos, Estijos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Rusijos, Šveicarijos, Švedijos, Australijos, Japonijos. Keletas pranešimų perskaityti nebuvo. Kiti — negalėjusieji atvykti — matyt, paprašė, kad kas kitas perskaitytų jo/jos pranešimą, jau įrašytą į konferencijos programą.

Konferencijoje dalyvavo nemažai jaunesnės kartos atstovų — magistro ir daktaro laipsnių siekiančių studentų, kurie konferencijoje pristatė ištraukas iš savo mokslinių darbų. Nemažai studentų atvyko iš University of Washington, Seattle, kuriame Baltijos studijų programos vedėjas yra labai energingas latvių kilmės prof. Guntis Smidchens. Šis

„Esame kaip šeima, kurios nariai turi skirtingus tėvus, bet vaikai vis vien turi daug ką bendro".

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• 20-oji AABS Baltų studijų konferencija • Alės Rūtos lyrika
• Petro Babicko žemiškų kelionių pabaiga
• A. a. Jeronimas Vytautas Dabrila • Magiškoji dokumentika

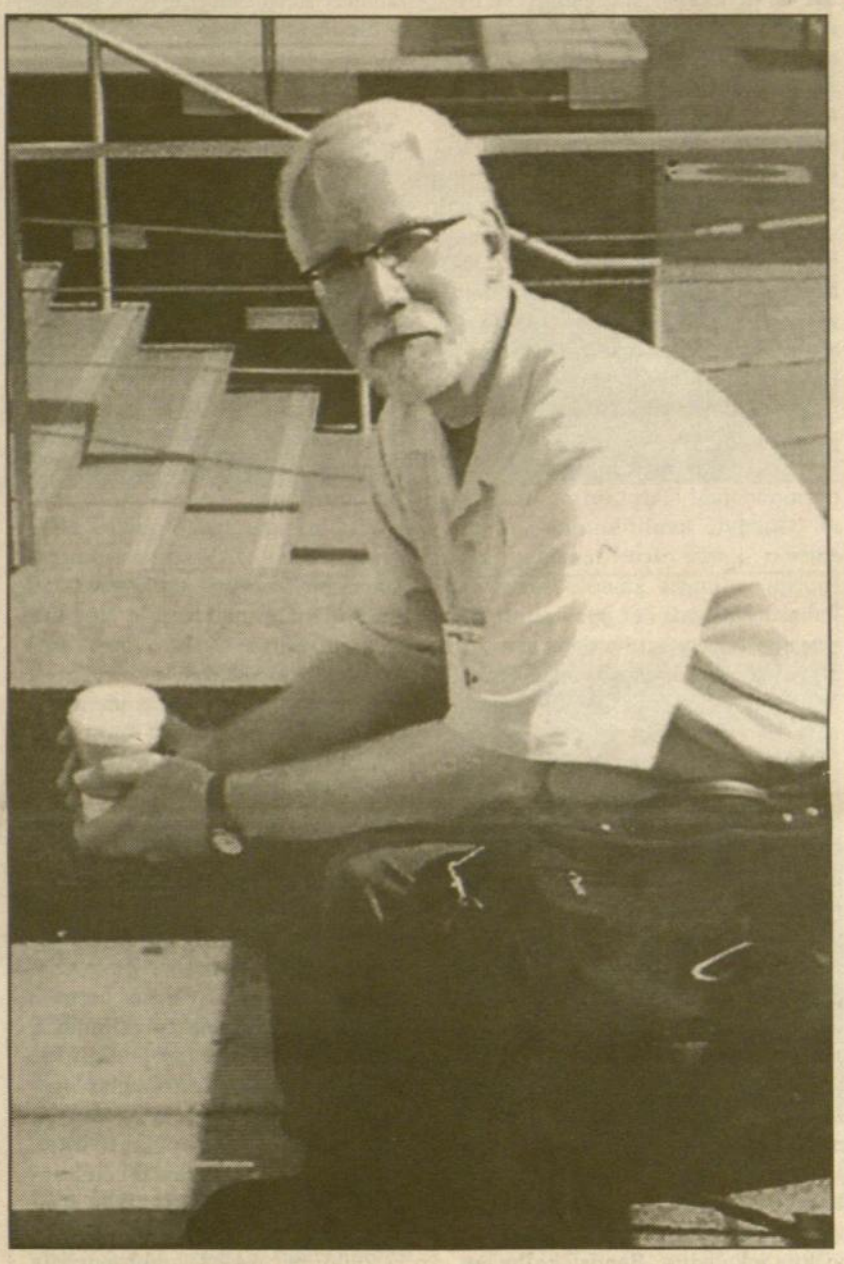

Dabartinis AABS prezidentas Thomas Salumets. Nuotr. R. Kubiliūtės

mokslininkas, 2007 m. išrinktas AABS prezidentu, ne vien moka savo tėvų (latvių) kalbą, bet yra pramokęs ir kalba lietuviškai bei estiškai. Jis dažnai įtraukia vietinius Seattle pabaltiečius į savo paskaitas pristatyti studentams kokią specifinę temą. Prof. Smidchens taip pat ragina UW studentus (neturinčius nė lašo pabaltiečių kraujo) pasirinkti savo moksliniuose darbuose tyrinėti Pabaltijo šalis, nagrinėti tų šalių ekonomiką, gyventojų gerbūvį, palyginti literatūros sroves, nukeliauti į tas šalis ir pan.

AABS konferencijose bendrai būna aptariami Baltų studijų mokslai, nagrinėjamas didėjantis tokių programų skaičius JAV. Šioje konferencijoje buvo diskutuojamas „virtualus" Baltų studijų magistro laipsnio projektas studentams, kurie negali išvykti į tolimo miesto universitetą, bet kurie norėtų ir galėtų atlikti užduotis ir dalyvauti diskusi-

Nukelta į 2 psl.

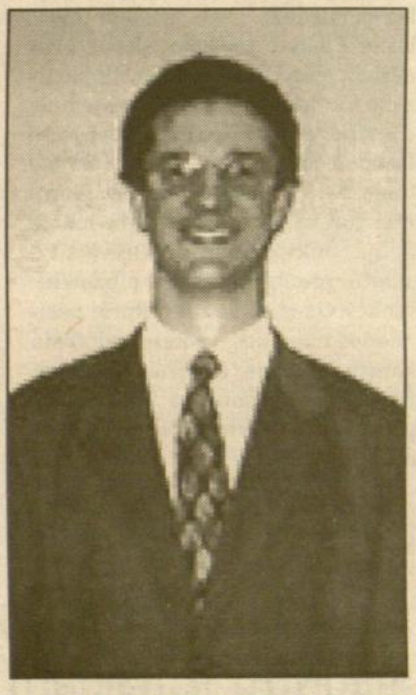

Latvių kilmės prof. Guntis Smidchens iš University of Washington, Seattle, 2007 m. išrinktas AABS prezidentu.

Lietuvos nacionalinė
M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 LIEPOS 15 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 135 (28)

Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI

Organizacijos veiklos ir studijų savaičių Lietuvoje apybraiža

VIDMANTAS VITKAUSKAS

Gausiai susirinkusi publika klausosi paskaitų Į laisvę fondo Lietuvos filialo surengtoje studijų savaitėje.
Algimanto Žižiūno nuotr.

Į laisvę fondo ištakos, įkūrimas ir pirmieji vadovai

Į laisvę fondas yra išeivijoje įkurtos ir šiuo metu dar veikiančios rezistencinės, patriotinės organizacijos – Lietuvių fronto bičiuliai kultūrinis padalinys.

Lietuvių fronto bičiulių organizacija buvo įkurta 1951 m. JAV, siekiant suvienyti po pasaulį išsiblaškiusius antinacinės rezistencijos (Lietuvių fronto) dalyvius ir sutelktomis jėgomis kovoti už Lietuvos išlaisvinimą.

1953 m. buvo atkurtas ir pradėtas JAV leisti žurnalas *Į laisvę* (gyvuojantis bei leidžiamas ir šiuo metu).

Į laisvę fondas buvo įkurtas 1960 m. rugpjūčio 5 d. Čikagoje. Mintis įkurti tokį fondą buvo kilusi jau anksčiau, dar 1959 – 1960 metais New York. Šio miesto LF bičiuliai siūlė įkurti Geležinį fondą, kuriame būtų sukaupta bent 100 tūkst. dolerių rezistencinei veiklai remti.

Tuo pačiu metu Čikagoje prie *Į laisvę* žurnalo susispietę bičiuliai galvojo apie Lietuviškų studijų fondo įsteigimą, kuris remtų mokslinį darbą, istorinės, rezistencinės tematikos knygų leidimą. Taip pat buvo galvojama, kad toks fondas turėtų būti nepolitinis ir nesusijęs nė su viena politine grupe ar organizacija.

1960 m. LFB studijų savaitės Kennebunport (Maine valstija) metu buvo atsisakyta Geležinio fondo kūrimo idėjos, o nutarta organizuoti Lietuviškųjų studijų fondą. 1960.07.05 Čikagoje, tuometinio JAV LFB centro valdybos pirmininko dr. Petro Kisieliaus namuose buvo priimti galutiniai fondo Į laisvę lietuviškai kultūrai ugdyti steigimo sprendimai. Fondo pirmininku buvo išrinktas dr. Vytautas Vardys, planavimo komisijos pirm. — dr. Juozas Girnius, finansų komisijos pirm. — dr. Kazys Ambrozaitis, iždininkas dr. Antanas Razma (greitai fondo vadovybę palikęs). Dr. V. Vardžiui išsikėlus iš Čikagos, vadovavimą fondui perėmė dr. K. Ambrozaitis (fondui vadovaujantis iki šių dienų).

1964 m. gruodžio 4 d. fondas buvo įregistruotas Illinois valstijoje, kaip nepelno siekianti kultūrinė organizacija, kurią sudaro nariai, įsigiję bent vieną akciją (100 dol.).

Ilgametis Į laisvę fondo pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis.
J. Tamulaičio nuotr.

Fondo nariais, turinčiais teisę balsuoti, gali būti asmenys paaukoję fondui bent 100 dol.; paaukoję didesnes sumas tampa fondo mecenatais. Visi kiti fondo nariai turi fondo rėmėjų statusą. Fondo nariai renka 12 direktorių, o šie fondo valdybą.

Į laisvę fondo tikslai ir svarbiausios veiklos kryptys

Pagrindinis fondo Į laisvę tikslas: leisti įvairias studijas bei knygas istorine, filosofine, religine ir grožine tematika (nežiūrint, kad tokių veikalų leidimas būtų ir nepelningas), organizuoti istorinių ir politinių diskusijų, studijų savaites.

Per keturis savo veiklos dešimtmečius Į laisvę fondas atliko darbus, kurių okupuotoje Lietuvoje anuo metu buvo neįmanoma padaryti. Išleisti veikalai skatino tautiškumą, skelbė pasauliui sovietų vykdomą lietuvių tautos genocidą, kėlė partizanų

Nukelta į 2 psl.

Per keturis savo veiklos dešimtmečius Į laisvę fondas atliko darbus, kurių okupuotoje Lietuvoje anuo metu buvo neįmanoma padaryti.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• Į laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti

• Tremties ženklai

• Į „Baltosios anketos" klausimus atsako Europos Parlamento narys Vytautas Landsbergis

Biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LIEPOS 22 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 140 (29)

Maironio lietuvių literatūros muziejus švenčia 70–ąjį jubiliejų

ALDONA RUSECKAITĖ

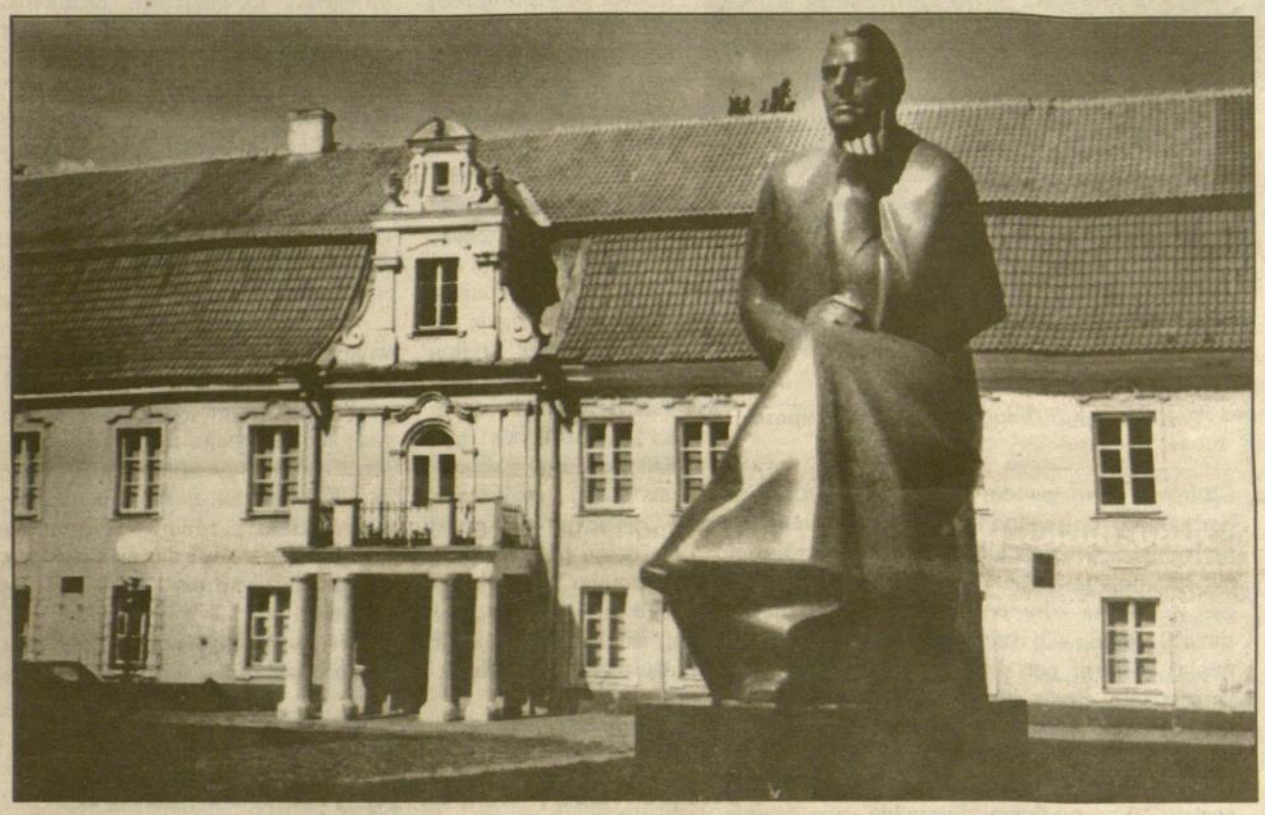

Maironio muziejus Kaune.

Maironio lietuvių literatūros muziejus, įkurtas 1936 m. birželio 28 d. per ketvirtąsias poeto Maironio mirties metines. Poeto palaikai dar ilsėjosi laikinoje vitoje – Arkikatedros bazilikos kriptoje, dar nebuvo įrengtas dėl įvairių priežasčių jo mauzoliejus, o *Lietuvos aidas* 1936 06 30 rašė: ,,Sekmadienį, birželio 28 d., 12 val. Muziejaus gt. 5, tuose pačiuose namuose ir bute, kur gyveno ir dirbo mūsų didysis tautos dainius Jonas Mačiulis – Maironis buvo atidarytas muziejus.

Muziejų atidarė Švietimo ministerio vardu kultūros reikalų departamento direktorius dr. Antanas Juška. ...Mūsų didžiojo poeto, tautos žadintojo, muziejaus atidarymas yra naujas, didelis įnašas į mūsų tautos kultūrinį gyvenimą. Lankant šį muziejų, iš kiekvieno kampelio, kiekvieno daikto dvelkia kilni poeto asmenybė, jo sielos troškimas, tėvynės meilė." „Tai turės būti didelė mūsų tautos ir mūsų meno šventovė", – tokią kilnią ir atsakingą misiją tada muziejui nubrėžė J. Keliuotis.

Padarysiu ekskursą į šalį ir priminsiu, ką pats Maironis manė apie muziejų paskirtį 1925 m. šventindamas M. K. Čiurlionio paveikslų galeriją. „Visur šiandieną verda nuolatinė iki gyvo kaulo įgrisusi kova; eina kova politikoje, ekonomijos srity, santykiuose tarp pavienių žmonių, atskirų luomų, didžių ir mažų tautų. Taip norėtųsi, kad bent maldos šventyklos ir meno rūmai išliktų nuošaliai nuo tų nebroliškų vaidų ir rungtynių, kuriose savimeilė ir neapykanta dažniausiai vyrauja. Taip norėtųsi, kad nuvargusi žemiškoje kovoje žmogaus siela bent čia rastų užsimiršimą, ramumą, atilsį, o vienkart gautų čia užburtus sparnus skristi į idealų ir grožio sritį, kad suprastų ir pajustų esanti virš to pilko gyvenimo, ... esanti liuosa nuo dienos sielvartų, nuo žemės dulkių..."

Taip norėtųsi, kad nuvargusi žemiškoje kovoje žmogaus siela bent čia rastų užsimiršimą, ramumą, atilsį, o vienkart gautų čia užburtus sparnus skristi į idealų ir grožio sritį ...

Mums, muziejininkams, visada lieka šis uždavinys, šis poeto testamentas – kurti idealų ir grožio sritį...

Bet vėl grįžkime į pradžią. Tą birželio 28 d. buvo įkurti trys Maironio memorialiniai kambariai. Pagrindiniai muziejaus kūrėjai buvo M. K. Čiurlionio galerijos direktorius P. Galaunė, Tautosakos archyvo komisijos vadovas J. Balys, poeto testamento vykdytojas P. Penkauskas ir sesuo Marcelė Mačiulytė. Beje, pagal Maironio testamentą jo vardo muziejus turėjo būti Aleksote, K. Reisono suprojektuotame name, kuriame poetas svajojo nugyventi senatvę, tačiau nesuspėjo net persikraustyti.

Buvusio Maironio buto kambariuose jau dirbo Tautosakos archyvo komisija, tai naujojo muziejaus priežiūra ir pavesta šios komisijos pirmininkui dr. J. Baliui. Prisimenama, jog Tautosakos archyvas buvo įsikūręs su tūkstančių tūkstančiais lapelių, su šimtais plokštelių. Per dienų dienas čia verkdavo senos dzūkės, dainavo kupiškėnės, skudučiavo, trimitavo, birbino vabalininkėnai, kankliavo žemaičiai ir kiti kitokie... Būta ir įdomių išorės vaizdinių.

Nukelta į 2 psl.

Maironio muziejaus Kaune direktorė Aldona Ruseckaitė.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Maironio lietuvių literatūros muziejus švenčia 70–ąjį jubiliejų • Antano Vaičiulaičio gimimo šimtmetis • A. Vaičiulaičio skrydis per Lietuvą • Į „Baltosios anketos" klausimus atsako rašytoja Jurga Ivanauskaitė • Tragiškas kompozitoriaus gyvenimas

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LIEPOS 29 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 145 (30)

Punsko lietuvių licėjaus penkiasdešimtmečiui

Senasis Punskas

Sąmoningų, vartojančių savo kalbą lietuvių Lenkijoje yra per 25 tūkstančius. Lietuvių kilmės žmonių skaičius Lenkijoje gali siekti kelis šimtus tūkstančių.

MARYTĖ ČERNELIENĖ

Lenkijos lietuviai ir jų gyvenama teritorija

Dabartinės Lenkijos lietuvių dauguma gyvena savo etninėse žemėse, prie Lietuvos ir Lenkijos sienos, kiti per migraciją arba emigraciją pateko į Lenkijos gilumą. Lietuviai kompaktiškai gyvena Suvalkų krašte, Seinų ir Punsko apylinkėse. Istoriškai tai yra sūduvių genties palikuonys, todėl jie dažnai vadinami sūduviais, o kraštas – Sūduva. Lietuvių Sūduvoje gyvena per 10 tūkstančių. Didžiausi ir kompaktiški jų telkiniai yra Punsko valsčiuje (84 proc. gyventojų), Seinų valsčiuje (38 proc.) ir kiek mažiau Šipliškių valsčiuje. Lietuvių gyvenamoji teritorija tęsiasi apie 40 km ilgio ruožu Lietuvos pasieniu. Pietiniame kompaktiškai lietuvių gyvenamajame plote tautiniu požiūriu vyrauja mišrūs kaimai. Prie Lietuvos sienos yra lietuviškiausi kaimai. Čia yra kaimų, kuriuose gyvena 100 proc. lietuvių. Seinų miestas yra mišrus tautiniu atžvilgiu. Lietuviai čia sudaro per trečdalį gyventojų. Suvalkų lietuviai sudaro nedidelę miesto gyventojų dalį.

Kita Lenkijos lietuvių kategorija – tai tautiečiai, kurie per migraciją ir imigraciją išsisklaidę po visą Lenkiją, o ypač po šiaurės ir pietvakarinę dalį (Gdanskas, Olštinas, Ščecinas, Vroclavas). Nemažai lietuvių gyvena Varšuvoje. Diasporoje gyvenantys lietuviai, neturėdami organizacinės veiklos užnugario, nerodo didelio aktyvumo, nes nėra tam palankios aplinkos. Ši lietuvių grupė – tai migrantai iš Sūduvos krašto, darbo, mokslo, vedybų tikslais išvykę į Lenkijos gilumą, ir imigrantai iš Lietuvos, 1944 metais ir vėliau besitraukę į Vakarus ir čia likę, repatriacijos metu atvykę ir prisidengę lenkų kilme arba turėta Lenkijos pilietybe, žmonės iš stalinistinių lagerių, neturintys teisės gyventi Lietuvoje, prasiveržę per Lenkijos sieną lietuvių partizanai, naujausių laikų imigrantai, iš Lietuvos atvykę dėl darbo ar vedybų. Šios kategorijos lietuvių Lenkijoje yra per 15 tūkstančių. Todėl bendrai sąmoningų, vartojančių savo kalbą lietuvių Lenkijoje yra per 25 tūkstančius. Lietuvių kilmės žmonių skaičius Lenkijoje gali siekti kelis šimtus tūkstančių.

2002 m. gyventojų surašymo anketose buvo klausimas apie respondento tautybę. Jau tada dauguma žmonių, tautinių mažumų organizacijos įspėjo, kad surinkti duomenys apie tautinių mažumų skaitlingumą bus mažesni ir neatspindės tikrovės. Ir dabartinėje Lenkijoje atskleisti savo tautybę ne visada yra saugu (pvz., gali negauti darbo), o surašymas ne visur buvo vykdomas sąžiningai. Paskelbti surašymo duomenys tą informaciją patvirtino. Pagal paskutinį gyventojų surašymą (2002 m.) lietuviais užsirašė 5,846 Lenkijos piliečiai. 5,200 jų gyvena Palenkės vaivadijoje, o tik 646 – už jos ribų. Tie skaičiai neatspindi lietuvių skaičiaus Lenkijoje.

Migracijos, asimiliaciniai procesai veikė ir Lenkijos lietuvius. Palyginti su dvidešimtojo šimtmečio pradžia, dabar lietuviškai kalbama tik nedideliame plote. Lietuvių gyvenamą teritoriją dažnai primena tik gyvenančių žmonių pavardės, vietovardžiai, upių, miškų, pelkių, kalvų pavadinimai bei kapai.

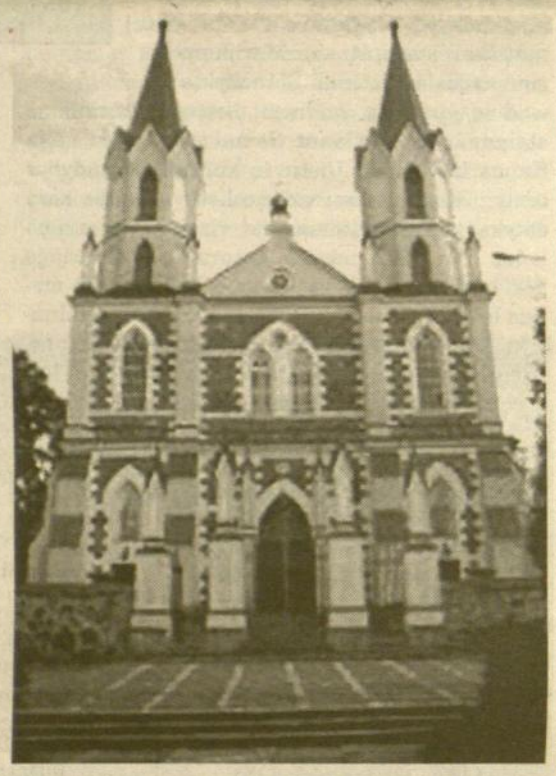

Punsko bažnyčia

Iš Sūduvos švietimo istorijos

Sūduva su dabartiniu Seinų – Punsko – Suvalkų kraštu priklausė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, kurioje pirmosios mokyklos buvo kuriamos XVI amžiuje. 1526 m. Vilniaus vyskupystės sinodas pavedė visoms parapijoms įkurti mokyklas. Be parapijinių mokyklų miestuose buvo savivaldybėms priklausančios mokyklos, kilmingieji savo vaikams turėjo ir privačias mokyklas. XVII amžiuje Punske buvo

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Punsko lietuvių licėjaus penkiasdešimtmečiui • Aną liepos sekmadienį ... • K. Manvydo *Hippika* — geriausia XVII a. žirgininkystės knyga • Spontaniškai kilę vaizdiniai • Vasaros naktį

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 RUGSĖJO 9 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 174 (31)

IŠEIVIŲ RAŠYTOJŲ RINKINIAI MAIRONIO LIETUVIŲ LITERATŪROS MUZIEJUJE KAUNE

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Š. m. birželio 27 d. Maironio lietuvių literatūros muziejus (toliau – MLLM), šventė 70 – ąsias įkūrimo metines. Šiai progai muziejaus darbuotojai iš įdomiausių eksponatų dviejose salėse (deja, dėl vietos stokos eksponavome tik mažą dalį) parengė įspūdingą parodą. Išsamų straipsnį apie muziejaus istoriją, jo struktūrą bei padalinius parengė muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė (spausdinta *Drauge* liepos 22 dieną). Minėjimai tęsis iki metų pabaigos – vyks konferencija, bus ruošiamas archyvinis leidinys.

Šio straipsnio tikslas pristatyti gausius išeivių rašytojų rinkinius, kurie pagal skaičių neturi sau lygių — per 150 tūkstančių vienetų įvairios archyvinės medžiagos, turinčios išliekamąją istorinę vertę, saugoma muziejaus fonduose. Kultūrinio paveldo sugrąžinimas atveria plačias galimybes pažinti, suvokti ir įvertinti išeivijos gyvenimą svečiose šalyse. Unikalios medžiagos grįžimas dovanoja džiaugsmą ne tik muziejininkams, kurie rinkinius tvarko, tyrinėja, eksponuoja, publikuoja, bet ir muziejaus lankytojams, kurie atėję į parodas, renginius – atranda naujus vardus, naujus pasaulius.

Begalinius dėkingumo žodžius privalu tarti Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos darbuotojams – Mindaugui Kvietkauskui, Romanui Senapėdžiui, Irenai Bogušienei, kurie remia muziejininkų darbus ir siekius – sugrąžinti kultūros paveldą, atsidūrusį svetur. Jų dėka šio straipsnio autorei ketvertą kartų buvo sudaryta galimybė išvykti į JAV kultūrinės medžiagos suradimui ir parvežimui.

Poetas Bernardas Brazdžionis skaito savo poeziją išleistų knygų viršelių faksimilių fone. P. Jasiukonio nuotr.

Kilnojamųjų kultūros vertybių sugrąžinimas į Lietuvą tampa vienu reikšmingiausiu ir atsakingiausiu darbu, suteikiančiu unikalią galimybę pristatyti Lietuvos žmonėms ne tik išeivių klasikus, bet ir mažiau žinomus arba beveik nežinomus išeivių rašytojus.

Pasukus atminties istorinį ratą atgalios ir pasinaudojus sukaupta archyvine medžiaga, dar kartą žvilgterėkim į išeivių archyvinės medžiagos kaupimo pradžią MLLM. Ją galima susieti su pirmuoju oficialiu, muziejaus direktoriumi, poetu Bernardu Brazdžioniu, kuris rūpinosi ne tik muziejumi, bet ir Maironio šviesiu atminimu. Rašydamas laiškus A.Vaičiulaičiui į Romą, (1940 metais dirbo diplomatinėje tarnyboje prie Šventojo Sosto), teiravosi – ar įmanoma būtų Vatikano archyvuose surasti lenkų kunigų šmeižto skundus, diskredituojančius Maironio vardą. Bern. Brazdžionis, kaip sumanus vadovas, žvelgdamas į ateitį, patvirtino muziejaus statutą, kuriame nurodė rinkti, kaupti bei tyrinėti visą lietuvių literatūrinę medžiagą. Kaip žinia, kūrybinį muziejinį darbą sutrukdė chaotiški istoriniai įvykiai. Tuomet dar niekas negalėjo įsivaizduoti, kad gausi lietuvių rašytojų šeima bus išblaškyta beveik po visus pasaulio kontinentus (Europą, Ameriką, Australiją, Aziją).

Antrojo pasaulinio karo audra sujaukė ramų Lietuvos gyvenimą. Okupacinė valdžia siekė sunaikinti Lietuvos inteligentiją. Vienus gyvuliniuose vagonuose išgabeno į tolimą Sibirą, Šiaurę. Kiti, bėgdami nuo raudonojo maro, patys pasirinko priverstinę tremtį – keliavo į nežinią, palikę jaukius namus, brangius artimuosius, gimtąją žemę. Mintis, kad atėjęs okupantas nepasigailės – atims

Nukelta į 6 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Išeivių rašytojų rinkiniai Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune • Pastatytas paminklas Lietuvių veiklai Amerikoje • Karaliaučiaus krašto vaizdai • Apie lietuvių kalbą tik lietuviškai

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 RUGSĖJO 16 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 179 (32)

SOVIETINĖS VALDŽIOS NEKONTROLIUOJAMA SPAUDA – SAVILAIDA

Istoriko Egidijaus Jaseliūno pokalbis su kun. Robertu Grigu

Kada, kaip ir iš ko pirmą kartą sužinojote apie neoficialios, nelegalios spaudos egzistavimą?

Gimiau 1960 m. ir iki 1978 m., kai išvykau studijuoti į Vilnių, gyvenau Leipalingyje, Lazdijų rajone. Mūsų šeimoje buvo reguliariai klausomasi užsienio radijo laidų: „Vatikano radijo", „Amerikos balso", „Deutsche Welle" – tėvas buvo vokiečių kalbos mokytojas. Tad apie atgimusios lietuvių pogrindžio spaudos pasirodymą apie 1975 – 1976 m. pirmiausia išgirdau užsienio radijo laidose. „Vatikano radijas", šiek tiek maskuodamasis, kad sovietų nebūtų apkaltintas „revoliucijos kurstymu", skaitydavo pogrindžio spaudos ištraukas, ypač susijusias su religijos persekiojimu, nuolatinėje laidoje, pavadintoje „Užsienio spauda apie Lietuvą" (taigi, ne tiesiog Lietuvos pogrindžio spaudą citavo, o jos informaciją, perspaudintą Vakarų spaudoje).

Lygiagrečiai apie pogrindžio spaudą išgirdau ir iš savo tėvo, Antano Grigo (gim. 1925 m.).

Kada pirmą kartą pamatėte / skaitėte šią spaudą?

Panašiu metu, apie 1975 – 1976 m. Pirmiausia tai buvo pogrindyje išspausdintos maldaknygės, kurias prie bažnyčių prieangiuose, per atlaidus ir pan. pardavinėjo, kaip ir knygnešių laikais, drauge su įvairiais religiniais reikmenimis, devocionalijomis, pamaldžios moterys. Turbūt ne kiekvienas suvokdavo, kad tai nelegali spauda. Bet iš tiesų tai buvo dėl religinės literatūros bado nelegaliai daugintos maldaknygės *(Aukštyn širdis, Melskimės, Garbė Tau, Viešpatie* ir kt.), kuriose buvo perspausdintos kai kurios Sibiro lietuvaičių maldyno *Marija, gelbėk mus,* partizanų maldaknygių patriotinės maldos, o į „Sąžinės sąskaitą" prieš išpažintį, pvz., įrašyti klausimai sau „Ar mylėjau savo Tėvynę Lietuvą?", „Ar nebuvau savo brolių skundikas – išdavikas?" ir pan. Drauge buvo platinamos ir įvairios religinės, apologetinės brošiūrėlės.

Apie 1975 – 1976 m. iš tėvo pirmą kartą gavau paskaityti *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* kelis numerius. Tėvas savo ruožtu juos gavo iš buvusios tremtinės Julijos Ūselytės, gyvenusios Savanorių kaime prie Leipalingio (Sibire susirgusi erkiniu encefalitu, Julija visiškai nevaikščiojo, tačiau buvo tikra šviesuolė, savo tikėjimu, apsiskaitymu, patriotiškumu bekompromisiškai rėmė laisvės kovą; pogrindžio spaudą ji gaudavo iš kun. Juozo Zdebskio ir kitų pogrindininkų, savo namuose ją slėpė ir platino toliau). Greitai susipažinau su J. Ūselyte, pradėjau tiesiogiai iš jos gauti *LKB kroniką* ir *Aušrą*. Niekada nebuvo siūloma ir neteko periodinės pogrindžio spaudos pirkti. Buvo arba duodama pagal *LKB kronikos* pirmame puslapyje išspausdintą devizą „Perskaitęs duok kitam" (kad platintum toliau patikimiems žmonėms), arba prašoma perskaičius grąžinti davėjui. Pradėjęs gauti pogrindžio spaudą, greitai ėmiau ja dalytis su kitais (bendraamžiais mokykloje, tikinčiomis šeimomis). Patikimumo kriterijus buvo žmonių religingumas, nes viešas tikėjimo praktikavimas jau savaime reiškė opoziciją sovietų valdžiai. Be to, mažuose miesteliuose, kaimo vietovėse, žmonės vieni kitus gerai pažinojo, buvo gana aišku, kurie yra komunistų simpatikai, kurie bailūs, o kurie – neišduos. Tokios patikimos šeimos, su kuriomis dalydavomės pogrindžio spauda ir kurios ją perduodavo toliau, jiems žinomam skaitytojų ratui, Leipalingyje ir apylinkėje buvo jau minėti Ūseliai, Grušauskai, Taraskevičiai, Urbonavičiai, Veisiejuose – Judeikiai, Stanuliai, Kapčiamiestyje – Ramanauskai, Sakavičiai, Žibūdai, Druskininkuose – Čiurlioniai, Stepkovičiai, Vilkaviškyje – Juškos, Kelmeliai ir kt.

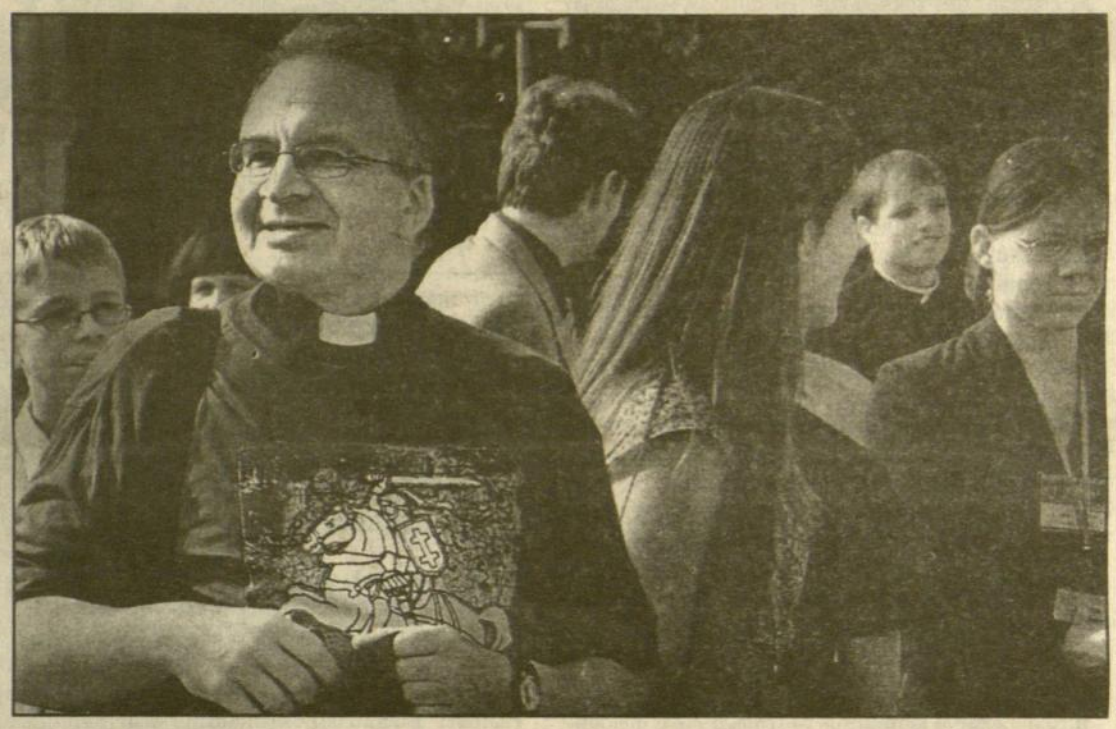

Kunigas Robertas Grigas Ateitininkų kongrese, Panevėžyje 2006 m. Nuotr. Jono Kuprio

Pradėjęs gauti pogrindžio spaudą, greitai ėmiau ja dalytis su kitais.

Kada ir kodėl įsitraukėte į šios spaudos leidybos ir platinimo darbus? Kokie iš pradžių tai buvo darbai?

Kaip minėjau, iš pradžių įsitraukiau į pogrindžio spaudos skaitymą ir platinimą, o leidyba nuosekliai išsivystė iš to kiek vėliau. Pagrindinis motyvas jungtis į naująją knygnešystę buvo, be abejo, katalikiškasis ir patriotinis auklėjimas šeimoje. Tiek tėvas, kilęs iš Paveisiejų kaimo, Veisiejų apylinkės, tiek mama, Anelė Šlekaitytė-Grigienė, kilusi iš Sodėnų kaimo (Lankeliškių apyl., Vilkaviškio rajonas), buvo įsitikinę krikščionys katalikai ir Lietuvos patriotai, skaudžiai išgyvenę dėl Nepriklausomybės praradimo. Tai, kas apie SSRS įvykdytą okupaciją, trėmimus, genocidą, didvyrišką partizanų kovą viešai buvo pradėta skelbti 1988 m., aš iš senelių ir tėvų patirties gana tiksliai žinojau jau ankstyvoje vaikystėje. Kartu brendo svajonė pasi-

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• Sovietinės valdžios nekontroliuojama spauda — savilaida
• Dr. Igno Skrupskelio atminimas Kriukuose
• Su kilnia misija per gyvenimą

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 RUGSĖJO 23 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 184 (33)

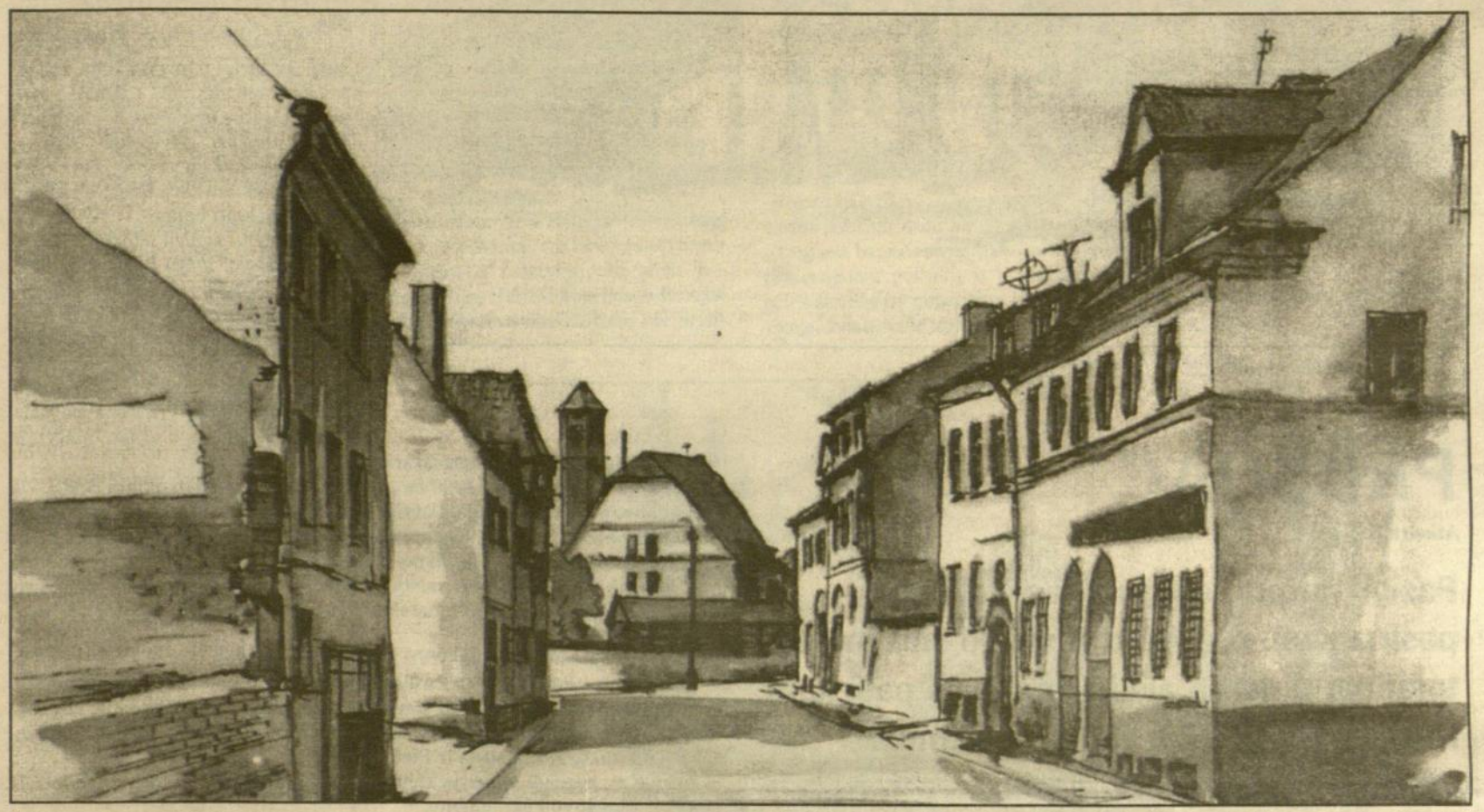

Romanas Borisovas. „Girdava. Senoji Bergstrasse". 1986 m.

ISTORINĖ PRŪSIJA, SUGRĮŽTANTI PRŪSIJA: KELIONĖ IŠ DABARTIES Į ATEITĮ

VYTAUTAS GOCENTAS

Ateitis be praeities įvykių negali išsiversti, betgi ir praeityje jau nebegalima vaisingai ar gyvastingai gyventi.

Apie paskaitos temą ir kryptį

Manau, kiekvienos valstybės piliečiams nuolatos verta sugrįžti ir pasvarstyti istorines tėvynės gyvenimo, išsivystymo temas ir klausimus. Paskaitos pavadinime – mažų mažiausiai dvi temos ar apibrėžtys. Pirmoji – istorinė Prūsija, antroji – sugrįžtanti Prūsija, t.y. viltingas judėjimas iš istorinės Prūsijos suvokimo į tolimesnį išsivystymą, ateities kryptį.

Esame ne kartą girdėję, skaitę, kad dabartiniuose Aistmarių, Kuršių marių, Rygos įlankos krantuose kūrėsi ir gyveno baltų gentys. Vėliau čia atkeliavo vokiečiai, britai, škotai, žydai, galiausiai ir zalcburgiečiai – visi įnešė savąjį kultūros ir papročių bei tradicijų kraitį. Su meile ir darbštumu puoselėjo laukus ir pakrantes, šilus ir girias, upes ir ežerus su mariomis, plaukė į jūras ir vandenynus, pasiekdami kitų kultūrų kraštus.

Taigi – daugiasluoksnė kultūra: vietinė, didžiąja dalimi baltų, o taipgi ir bendroji, europinė. Ko siekta, kas tai lėmė? Tautų ir kultūrų judėjimo kryžkelė iš Vakarų ir Rytų padiktavo išskirtinį likimą šiam nuostabiam kraštui, jo piliečiams, prisidėjusiems prie Lietuvos, Rytų ir Vakarų Prūsijos, o reikia manyti ir Lenkijos, kitų kaimyninių valstybių gyvenimo tėkmės bei krypčių.

Manau, norint pagarbiai ir objektyviai kalbėti apie daugiasluoksnės kultūros kraštą, jo paveldą, reikia vertinti ir gerbti visų jos buvusių ir esamų gyventojų, piliečių indėlį, pasiekimus ir netektis.

Prūsai, prūsų lietuviai, vokiečiai, lenkai, žydai, daugybė kitų tautinių grupių, o naujaisiais laikais ir rusai, gudai, ukrainiečiai, kitų tautybių žmonės dovėjo savo meilę, skyrė išmintį, kiekvienas savo darbo plytą įmūrijo į mūsų regimą istorinės Prūsijos iškilų rūmą. Negalėčiau, tiesiog nepavyktų adekvačiai apibrėžti šios geografinės, socialinės, kultūrinės, istorinės visumos vienu kuriuo vietovardžiu, kaip antai – Prūsos, Prūsų ar Mažosios Lietuvos, Rytų ir Vakarų Prūsijos, Kaliningrado srities ar Karaliaučiaus krašto, Lenkijos Respublikos kažkurios dalies vaivadijų ar kitais pavadinimais.

Pokario Vokietijoje, sakytumei, lyg ir siekiama viso to pagarbiai išsilenkti, bet kartu ir neprarasti, nes tai – jų šiaurės rytai. 1990-aisiais atkurtoje Lietuvoje atidarytas Klaipėdos universitetas, kuriame per dešimtį metų (1992-2003) gyvavo akademinė instancija geografiškai — etnoniminiu pavadinimu – Vakarų Lietuvos ir Prūsijos centras, vėliau pakitusiu į Baltijos regiono istorijos ir archeologijos isnstitutą.

Todėl ir prašau leisti naudoti istorinės Prūsijos sąvoką, kuri apimtų tautas, teritorijas ir jų valdymo, administravimo laikotarpį bent jau nuo XIII a. pirmosios pusės ir iki mūsų dienų, pažvelgiant į šio krašto ateities metus ir amžius.

Pranešimo pagrindinę mintį sutelksiu į šiandienos – kur esame, ir ateities – kur einame, klausimą.

Kas dalyvauja ir nulemia istorinės Prūsijos šiandieną ir ateitį? Šventajame Rašte pasakyta, kad besaikis gręžiojimasis praeitin gali į druskos stulpą tave ir mane paversti. Kita išmintis kreipia dėmesį į tai, kad žmogus, pilietis nežinantis savo

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• Kelionė iš dabarties į ateitį
• Literatūros dirvonus apleido A. Barono kūrybos tyrinėtoja • Gražūs tradicinės kultūros renginiai
• Uteniškių tautodailininkų paroda Seimo galerijoje • Į „Baltosios anketos" klausimus atsako Lietuvos laisvosios rinkos instituto viceprezidentė Guoda Steponavičienė

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 RUGSĖJO 30 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 189 (34)

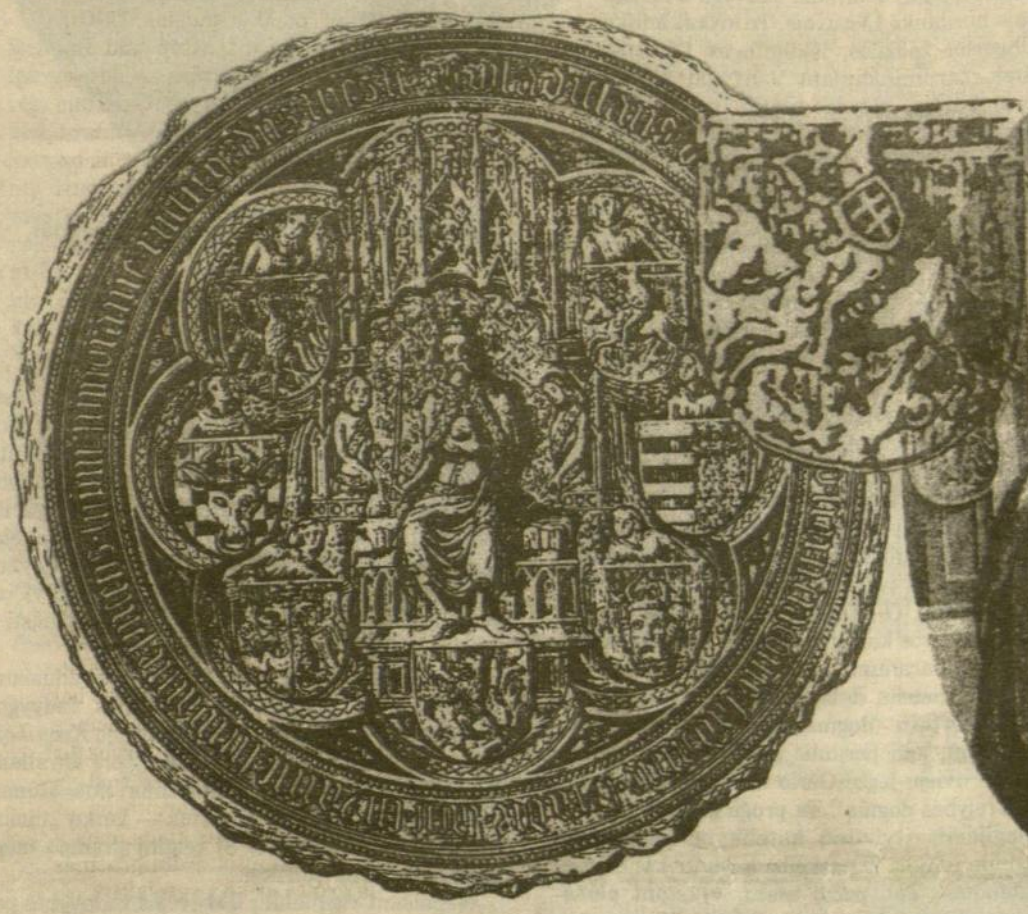

Jogailos majestotinis antspaudas.

Lenkijos karalius ir Lietuvos Didysis kunigaikštis Jogaila.
J. Mateikos paveikslas.

Mūsų laikų klastotė

RIMANTAS KUNČAS-ŽEMAITAITIS

Pirmosios rašytinės užuominos apie lietuvių, prūsų ir kitų aisčių pomėgį dainuoti, ypač džiaugsmingai, randamos 999 m. vienuolio Kanapriaus, nelaimingai baigusio apaštalavimą vysk. Adalberto Prūsijoje ir pietryčių Lietuvoje, aprašyme. Jotvingių karingumą XIV a. kronikininkai aiškina karių noru būti apdainuotiems, būti garbinamiems už savo didvyriškumą.

Daug išsamesnį aprašymą apie aisčių pomėgį dainai ir muzikai randame ypatingai iškilmingame karalienės Sofijos Alšėniškės dvariškių įvažiavime į Lenkijos sostinę Krokuvą pas savo vyrą, Lietuvos ir kitų žemių karalių Gediminaitį Jogailą.

Nenuostabu, kad lietuvaitės dvaro įvažiavimas, ypač su muzikantų ir dainininkų palyda, lenkams buvo neregėtas dalykas, iššaukęs neribotą nustebimą, nuskambėjusį per visą Lenkiją. Bet yra tik vienas paliudijimas žodžiu, išsakytas Burgundijos ir Britanijos diplomato Ghillebert de Lannoy, kuris 1413-1414 ir 1421 metais lankė ir pamatė Lietuvos karalystę. Jis Vilniaus karališką dvarą (tuo laiku esant ir Vytautui Didžiajam) laikė tolygiu dvarui Paryžiuje.

Karalienė Sofija Alšėniškė, globojama tėvo sesers Julijonos Vytautienės (tėvas, Alšionių kun. Andrius mirė anksti, 1417 m), turėjo ypatingą progą Vilniaus ir Trakų dvare susipažinti ne tik su jai žinomais Rytų, bet ir Vakarų žmonėmis – politikais bei jų papročiais ir idėjomis. Pasisavinusi lietuviško karališko dvaro kultūrinius bruožus, perkėlė juos į „civilizuotą" Lenkijos sostinę Krokuvą. O jos nuolatinis ryšys su muzika, daina yra neatskiriamas gyvenimo bruožas. Išsineštas iš Lietuvos, sugebėjimas laisvai dalyvauti greta vyrų politinėje veikloje labai atsispindėjo jos nelengvame, bet kilniame gyvenime. Ta proga būtina dar pridėti keletą žodžių apie šią garbingą Lietuvos moterį.

Kronikininkas siekė „parodyti" pasauliui, kad Lenkija buvo Lietuvos apaštalė ir jinai įvedė barbarišką Lietuvą į civilizuotą Europą. O istorijos faktai liudija visiškai ką kita.

Aukštos kultūros ir erudicijos moteris

Stačiatikė karalienė Sofija Alšėniškė 1422 m. priėmė katalikybę ir, Vilniaus vysk. Motiejui suteikus moterystės sakramentus antrojo Lietuvos karališko miesto Naugarduko bažnyčioje, tapo Lietuvos bei kitų žemių karaliaus Jogailos žmona (4-ąja), vainikuota 1424 m. vasario 12 d. Krokuvoje.

Tas politinis subrendimas pasireiškė ypatingu vyro karaliaus Jogailos rėmimu Krokuvos universiteto gyvavime. Įkūrė bendrabutį Lietuvos studentams ir ypatingai jais rūpinosi. Sumaniai naudojo savo didelio dvaro pelną, rėmė bažnyčias ir

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Mūsų laikų klastotė • Lietuvos krikšto tūkstantmetis • Žvilgsnis į 50 LFB studijų savaitę • Mistiškasis pasaulis R. Granausko romane • Ertmėj sudėstyti vaizdai ir žmonės • *World Literature Today*: cenzūra, politika ir dykumos • Iš „Vaisių Rinkimo"

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Alp (LK) 2164

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 SPALIO 7 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 194 (35)

53–iasis Santaros–Šviesos suvažiavimas

DAIVA LITVINSKAITĖ

Santaros–Šviesos federacijos suvažiavimas — 2006 m. Nuotrauka Daivos Litvinskaitės.

Tikriausiai nesuklysiu teigdama, jog Santaros – Šviesos konferencija tapo „intelektualiniu tiltu" (skolinuosi metaforą iš dr. Laimono Briedžio konferencijos metu skaitytos paskaitos), jungiančiu skirtinguose krantuose esančius žmones, susirenkančius pasiklausyti ir pasidalinti savo mintimis įvairiomis aktualiomis temomis. Prof. Algis Mickūnas, nebe pirmus metus viešintis Lietuvoje organizuojamose Santaros – Šviesos konferencijose, tvirtino, jog konferencija tokia populiari, kad tradicinėje susitikimo vietoje Anykščiuose trūksta vietos ir dažnai žmonės atvažiuoja su palapinėmis. „Buvome kamienas, dabar esame šaka", — dalijosi įspūdžiais iš Lietuvos Mickūnas Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, taip pat gausiai susirinkusiai prelegentų ir klausytojų auditorijai.

Šiemet kiek sutrumpėjusį Santaros – Šviesos federacijos suvažiavimą, prasidėjusį ne ketvirtadienio popietę, bet penktadienio rytą, pasveikino ir konferenciją atidarė Horstas Žibas. Prieš pradedant paskaitų dalį, buvo prisimintas ir tylos minute pagerbtas amžinybėn iškeliavęs bendražygis, ilgametis A. Mackaus knygų leidimo fondo vadovas Gintautas Vėžys.

Pirmąjį pranešimą „Dabarties klajoklinė civilizacija" pristatė prof. Algis Mickūnas, kalbėjęs apie neišvengiamus klajoklinių civilizacijų susidūrimus praeityje ir dabar. Pasak Mickūno, gyvenimas yra nuolatinis klajojimas, turintis tikslą — užkariauti. Kaip pavyzdį, filosofas analizavo klajoklių arijų genties gyvenimą ir savęs įteisinimo būdus kitose gentyse, pasirinkdamas šios genties elgesio modelį dabartiniam Vakarų ir Rytų santykiams paaiškinti. Civilizacijos, anot Mickūno, yra autokratinės ir netoleruoja priešgyniavimo, jos trokšta paklusnumo. Tokia tendencija atsispindi Vakarų ir Rytų klajoklinėje sąmonėje. Pagrindiniu skirtumu tarp šių civilizacijų mitologiniame lygmenyje Mickūnas įvardijo Prometėjo ir Liuciferio mitus, kur pirmasis atspindi demokratišką Vakarų mąstymo modelį — autoritetas negali teisti, tiesa turi būti diskutuojama viešai. Tuo tarpu Rytai, kur absoliučią sprendimo galią turi imperatorius, prilygstantis Dievo įpėdiniui žemėje, yra autokratiški. Vakarų sekuliarus gyvenimas užtikrinantis gerovę, sunaikina dvasinį pasaulį. Toks gyvenimo būdas Rytų konstatuojamas kaip blogis, todėl civilizacijų sandūris yra neišvengiamas, kuo galima įsitikinti ir šiandien.

Tema „Lietuviškos Sinclair *Džiunglės*" kalbėjo PLB Lituanistikos katedros Illinois universitete Čikagoje profesorius Giedrius Subačius, kuris susirinkusios auditorijos buvo įvertintas kaip puikus detektyvas. Neseniai išleidęs studiją apie lietuviškąsias realijas Sinclair romane, G. Subačius su jomis supažindino ir Santaros – Šviesos klausytojus. Susidomėjimą *Džiunglėmis*, kaip prisiminė prelegentas, sukėlė romane pavartoti lietuviški žodžiai, kurių rašyba 1905 metais išspausdintame periodiniame žurnale ir 1906 metais išleistoje knygoje skyrėsi. Vienas galvosūkis paskatino dar daugiau klausti — kodėl romano herojais buvo pasirinkti lietuviai, iš kur autorius galėjo gauti informacijos apie juos, nes pats lietuvių kalbos nemokėjo, nors buvo pasiryžęs išmokti, kas galėjo būti lietuviškų vardų savininkai. Pasidalijęs šiais atradimais, Subačius, pasitikėdamas Sinclair Čikagos skerdyklų apylinkių aprašymų objektyvumu, taip pat pabandė surasti romane minimų vietų pėdsakus, įdomų ir gyvą pasakojimą iliustruodamas vaizdine medžiaga.

British Columbia–Vancouver universitete daktaro laipsnį apsigynęs ir ten dėstantis, Laimonas Briedis pristatė paskaitą „Vilnius Europos susikirtimų erdvėje". Pasak prelegento, Vilnius yra dvilypis miestas, sunkiai telpantis į definicijų rėmus. Svarbus faktas, jog seniausiuose istoriniuose dokumentuose jis pavadintas dviem skirtingais pavadinimais. Toks miesto dvilypiškumas, ar, anot Mickūno, klajokliškumas, tęsiasi iki šių dienų — Vilnius, saugantis įvairių kultūrų istoriją ir patirtis, sunkiai leidžiasi lokalizuojamas: Vilnius, kaip italų baroko atspindys, kaip žydų tautos centras, siejamas su pietine Europa, bet kartu tai šiauriausiai nutolusi vieta, kur maždaug 600 metų praktikuojamas islamas. Dėl kultūrinių elementų, religinio įvairumo Vilniaus miestas buvo apibūdinamas miesto – švytuoklės, skrajojančio olando, miesto kaip tilto meta-

Nukelta į 2 psl.

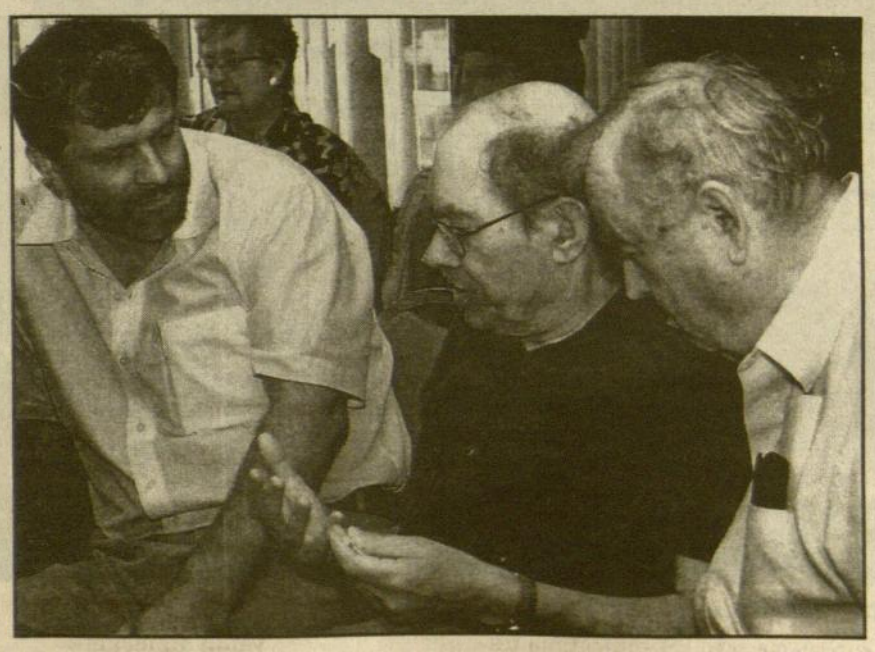

Darius Kuolys, Julius Šmulkštys ir Zenonas Rekašius. Nuotrauka Jono Kuprio

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• 53–iasis Santaros–Šviesos suvažiavimas
• Robertas Keturakis
• Dar du ateitininkijos didieji
• Išeivijos archyvai – problemos ir situacijos

M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 SPALIO 14 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 199 (36)

Lietuviškų kanklių meistrai

ANATOLIJUS LAPINSKAS

Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio šalyse, nuo seniausių laikų gyvavo tradicija liaudies muzikantams savo muzikos instrumentus gamintis patiems. Tačiau XX–XXI amžiuje muzikos instrumentų, tarp jų ir kanklių gamyba perėjo į meistrų rankas.

Senieji kanklių meistrai

Žymesnių lietuvių kanklių meistrų sąrašą turėtų pradėti vienas žymiausių lietuvių vargonų meistrų **Jonas Garalevičius** (1871 m. Raseinių apskrityje, Žalpiuose, – 1943 m. Kaune). Mokėsi Kelmės pradžios mokykloje ir Raseinių apskrities mokykloje, pastatė arba rekonstravo per 100 vargonų Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje ir Ukrainoje.

J. Garalevičius XX amžiaus pradžioje gamino trijų rūšių kankles: paprastąsias, kankles su trimis ir su šešiais klavišais. Lietuviškomis kanklėmis galima vadinti tik paprastąsias. Kanklės su trimis ir su šešiais klavišais buvo ne kas kita, kaip citros. Ant paprastųjų kanklių klavišai nebūdavo dedami.

1910 m. J. Garalevičius parengė tris kanklių ir citrų vadovėlius. Iki Pirmojo pasaulinio karo pagamino kelis šimtus kanklių ir citrų su klavišais.

Jurgis Astrauskas (1889 m. Vilkaviškio apskrityje, Pilviškių valsčiuje, Višakiškės kaime). Vaikystėje mirė tėvas, o lankant Pilviškių pradžios mokyklą – motina. 1903 m. atvažiavęs į Kauną dirbo „Metalo" fabrike, vėliau taisė laikrodžius.

Nuo 1930 m. pradėjo gaminti kankles Lietuvos kanklininkų draugijos kanklių muzikos kursams Kaune. Pagal žymaus kanklininko J. Strimaičio nurodymus kanklių skalę praplėtė iki 22 stygų (nuo g iki g^3). J. Astrauskas pagamino apie 70 kanklių.

Jonas Pontažis (1874 m. Šiaulių apskrityje, Pašvitinio valsčiuje, Niūrų vienkiemyje, – apie 1960 m. Kaune). Baigė Mintaujos pradžios mokyklą ir gimnazijos 3 klases. 1891 m. įstojo į Mintaujos stalių cechą, vėliau dirbo Rygos fortepijonų fabrike „Tresselt". 1915 m. buvo mobilizuotas ir iki 1917 m. dirbo metalo apdirbimo fabrike. Trejus metus derino fortepijonus Odesoje (Ukrainoje), 1923-1935 m. dirbo Kauno operos teatre derintoju.

1928 m. pagal dailininko A. Žmuidzinavičiaus modelį pradėjo gaminti kankles. Keliolika J. Pontažio darbo kanklių įsigijo 1930 m. Kaune įsikūrusi kanklių muzikos mokykla. Iki 1935 m. J. Pontažis pagamino apie 300 13-18 stygų kanklių.

Pranas Puišys (1879-1958). Gyveno Jurbarke, buvo talentingas medžio drožėjas. Gamino baldus su puikiais pagražinimais, darė medines puošmenas. Visuose jo darbuose buvo gausu lietuviškos ornamentikos motyvų.

Kankles pradėjo gaminti nuo 1930 m. P. Puišio darbo kanklės pasižymėjo gražia išvaizda ir maloniu skambesiu. Nuo 1933 m. J. Strimaičio pasiūlymu pradėjo gaminti trijų oktavų (nuo g iki g^3) kankles, su tonaciniais kaitikliais. Šias kankles pirko Lietuvos kanklininkų draugijos kanklių muzikos kursai. P. Puišys pagamino apie 70 gerų kanklių.

Stasys Rudis (1880–1949). Gyveno Panevėžio apskrityje, Krekenavos valsčiuje, Mučiūnų kaime. 1930 m. pradėjo gaminti kankles. Dažnai atvažiuodavo pas žymų kanklininką P. Puskunigį, mokėsi kankliuoti, braižė jo kanklių modelius.

Krekenavoje suorganizavo kanklininkų ratelį, pirmąjį koncertą surengė 1932 m. vasarą Krekenavoje. Jo kanklių ratelis (12-17 žmonių) rengdavo koncertus daugelyje Lietuvos miestų ir miestelių.

S. Rudis pagamino apie 2,000 kanklių. Jo kanklės pasižymėjo gražia išvaizda, išpuoštos lietuvių liaudies ornamentais. Pirmosios kanklės buvo 12 stygų (su boseliu), vėliau kanklių skalę praplėtė iki 22 stygų. Jo kanklės, kad garsiau skambėtų, buvo dvigubų stygų, t.y. kiekvienam garsui buvo skirtos dvi greta esančios stygos.

Juozas Lašas gimė 1912 m. Rokiškio apskrityje, Svėdasų valsčiuje, Savičiūnų kaime. Pradžios mokyklą lankydavo tik žiemą, kai nereikėjo ganyti gyvulių. 1934 m. susipažino su S. Rudžio kanklėmis ir pradėjo jas gaminti.

Pirmąjį kanklių komplektą pagamino 1936 m. Svėdasuose įsikūrusiam kanklininkų rateliui. Vienas pirmųjų J. Lašo kanklių populiarintojų buvo Svėdasų vargonininkas Petras Vinkšnelis. J. Lašas pagamino apie 900 skambių ir puošnių kanklių. Plačiausiai J. Lašo kanklės pasklidę Svėdasų, Užpalių, Utenos, Rokiškio apylinkėse. Jomis dabar kankliuoja Užpalių „Pasagėlės" ansamblis. 2002 m. vasario 16 d. J. Lašas apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordino I laipsnio medaliu.

Antanas Butkus

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Lietuviškų kanklių meistrai • Pranas Visvydas — Eilėraščiai • Nesijaučiu žengianti per slenkstį... • Nijolės Šaltenytės grafikos darbų paroda • Kompozitorius gyveno neramiu laiku • Aš suradau savo miestą — Gediminas Storpirštis

Lietuvos nacionalinė
M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 SPALIO 21 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 204 (37)

Literatūrinė popietė:
„Medicina ir literatūra"

Š.m. spalio 8 d. Lietuvių dailės muziejuje (Lemont, IL.) Lietuvių rašytojų draugija, vadovaujama Stasės Petersonienės, suruošė literatūrinę popietę, pavadintą kiek paradoksaliu pavadinimu — „Medicina ir literatūra". Popietės metu buvo ne tik supažindinta su trijų lietuvių gydytojų išleistomis knygomis, bet kartu pasigėrėta Antano Lipskio kūrybos paroda, vykusia tose pačiose Dailės muziejaus patalpose.

Literatūrinės popietės „Medicina ir literatūra" progamos atlikėjai su viešniomis. Iš kairės: pianistė Olivija Urbonaitė, sol. Praurimė Ragienė, Aldona Lipskienė, dr. Antanas Lipskis, Danutė Bindokienė, dr. Rimvydas Sidrys, Stasė Petersonienė, dr. Kazys Ambrozaitis, Julija Švabaitė-Gylienė, Vilija Aleksaitė, dr. Jonas Šalna, Janina Šalnienė, dr. Vainis Aleksa, Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė.
Laimos Apanavičienės nuotrauka

Šis renginys sutraukė ypač daug lankytojų: muziejaus salė buvo pilnutėlaitė ir vyravo tikrai šventiška nuotaika, nes tarp Amerikos lietuvių knygos sutiktuvės jau yra palyginti retas reiškinys, o juo labiau — trijų knygų tuo pačiu metu — dviejų poezijos rinkinių ir vienos kelionių įspūdžių.

Poezijai atstovavo dr. Antanas Lipskis su rinkiniu *Mėlynoji delčia* (2005 m.) ir dr. Jonas Šalna su *Gyvenimo veidrodis* (2004); prozai — dr. Rimvydas Sidrys su *Lietuvis žvelgia į Orientą* (2005).

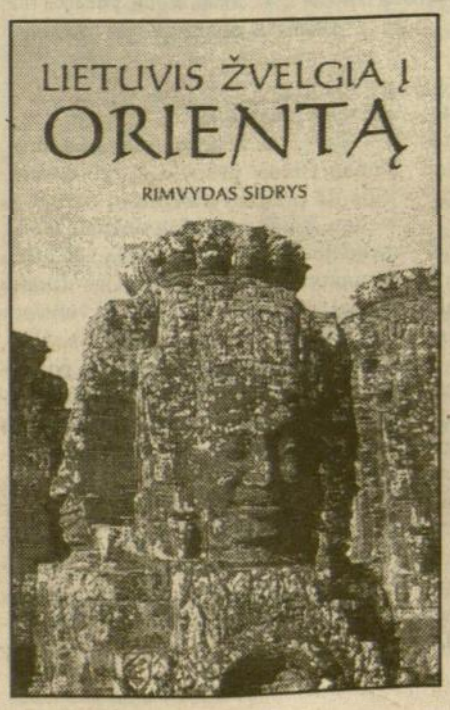

Visi trys — medicinos gydytojai, šiuo metu jau pensininkai — bet jiems nesvetimas irliteratūros pasaulis. R. Sidrys bendradarbiauja lietuviškoje spaudoje (rašo ne vien medicinos temomis), yra išleidęs knygą *Akies optika* (1994).

Jonas Šalna taip pat yra lietuviškosios periodikos dažnas bendradarbis, išleidęs tris poezijos rinkinius. Be jau aukščiau paminėto — *Nurimus banga* (1996) ir *Amžinybės juosta* (1999). Jis taip pat skulptorius — iš medžio šaknų ir kitos medžiagos sukūręs nuostabius pavidalus, kurie ne kartą publiką žavėjo Čikagoje ir kitur, o taip pat eksponuojami Švenčionių muziejuje.

Antanas Lipskis — poetas ir dailininkas. Jo kraičio skrynioje penki poezijos rinkiniai: *Kai saulė liepė* (1989), *Rausvo dagio žiedas* (1998), *Žvilgsniai* (1999), *Eilės iš memuarų* (2001) ir jau minėtasis, į kurio sutiktuves sekmadienį buvo sukviesti svečiai. Jis taip pat ir dailininkas, suruošęs nebe pirmą personalinę kūrinių parodą.

Programos leidinėlyje A. Lipskis labai šmaikščiai pasisako apie save: „Mama išmokė maldaknygę mylėti, tėvas vyti virvę ir dalgio plieną kalti. Per lietų, sniegą ar dumblyną pėsčiomis į mokyklą ėjau. O kai palengva tysau aukštyn ir aukštyn, atsidūriau Mažeikiuose, Telšiuose ir pagaliau Kaune medicinos mokslų paragauti..."

Plačiau apie šiuos tris gydytojus, apdovanotus keliais talentais, kalbėjo popietės prelegentai: su A. Lipskiu (tiksliau — jo poezija) supažindino Danutė Bindokienė; apie J. Šalnos kūrybą kalbėjo poetė, rašytoja Julija Švabaitė-Gylienė; R. Sidrio knygą pristatė poetas dr. Vainis Aleksa. Jų pasisakymus spausdiname prie šio reportažo, tad minčių nekartosime.

Kadangi tuo pačiu metu buvo atidaryta ir Antano Lipskio dailės paroda, apie ją turėjęs pasisakyti fotomenininkas Algimantas Kezys nespėjo grįžti iš viešnagės Lietuvoje, todėl tekstą perskaitė rašyt. Audrai Kubiliūtei-Daulienei.

Popietę šiltu žodžiu pradėjo Rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, o temą „Medicina ir literatūra" gražiai apipavidalino ir visai popietei „toną davė" dr. Kazio Ambrozaičio paskaitėlė (ji taip pat čia spausdinama).

Kad klausytojai „pajustų šių kūrėjų dailiojo žodžio skonį", keletą eilėraščių iš vėliausios ir ankstesniųjų A. Lipskio knygų perskaitė Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė, o iš R. Sidrio dienoraščių — vienuolikmetė jo dukraitė Vilija Aleksaitė. J. Šalnos poezijos posmus nuoširdžiai citavo Julija Švabaitė-Gylienė.

„Žodinę" popietės dalį pabaigoje paįvairino sol. Praurimė Ragienė, akompanuojant pianistei Olivijai Urbonaitei, padainavusi kelias lietuvių kompozitorių dainas.

Visi trys literatūrinės popietės „kaltininkai" dėkojo Lietuvių rašytojų draugijai, ypač jos pirm. Stasei Petersonienei, už renginio suruošimą, džiaugėsi gausiai susirinkusia publika ir pakvietė dar nesiskirstyti, dar pabendrauti prie vaišių stalo.

D.B.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Medicina ir literatūra • Tarp gydytojo ir poeto • Pristatyti šią knygą – maloni užduotis • Jo pūdymai toli gražu netušti • Antano Lipskio naujoji tapyba • „Laumių gijos" – Menininkių šventė • Marius Strolia: kai aš tapau, man niekad nebūna liūdna • Jonas Šalna – eilėraščiai • Antanas Lipskis – eilėraščiai

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 SPALIO 28 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 209 (38)

ENERGETIKOS GRĖSMĖS IR SAUGUMO STIPRINIMO UŽDAVINIAI

ČESLOVAS VYTAUTAS STANKEVIČIUS

Vargu, ar kas ginčytų, kad šiandien energetinis saugumas yra ne tik nacionalinės, bet ir tarptautinės reikšmės viešasis interesas. Todėl energetikos strategija ir politika neturi būti vien riboto energetikų ir politikų rato diskusijų ar sprendimų objektas. Reikia, jog energetinio saugumo problemos ir jų sprendimo būdai būtų plačiai aptariami visuomenėje, jos gerai suprantami, o valdžios veiksmai atitinkamai vertinami ir prižiūrimi, kad viešąjį interesą neužgožtų žinybiniai ar kitokie interesai.

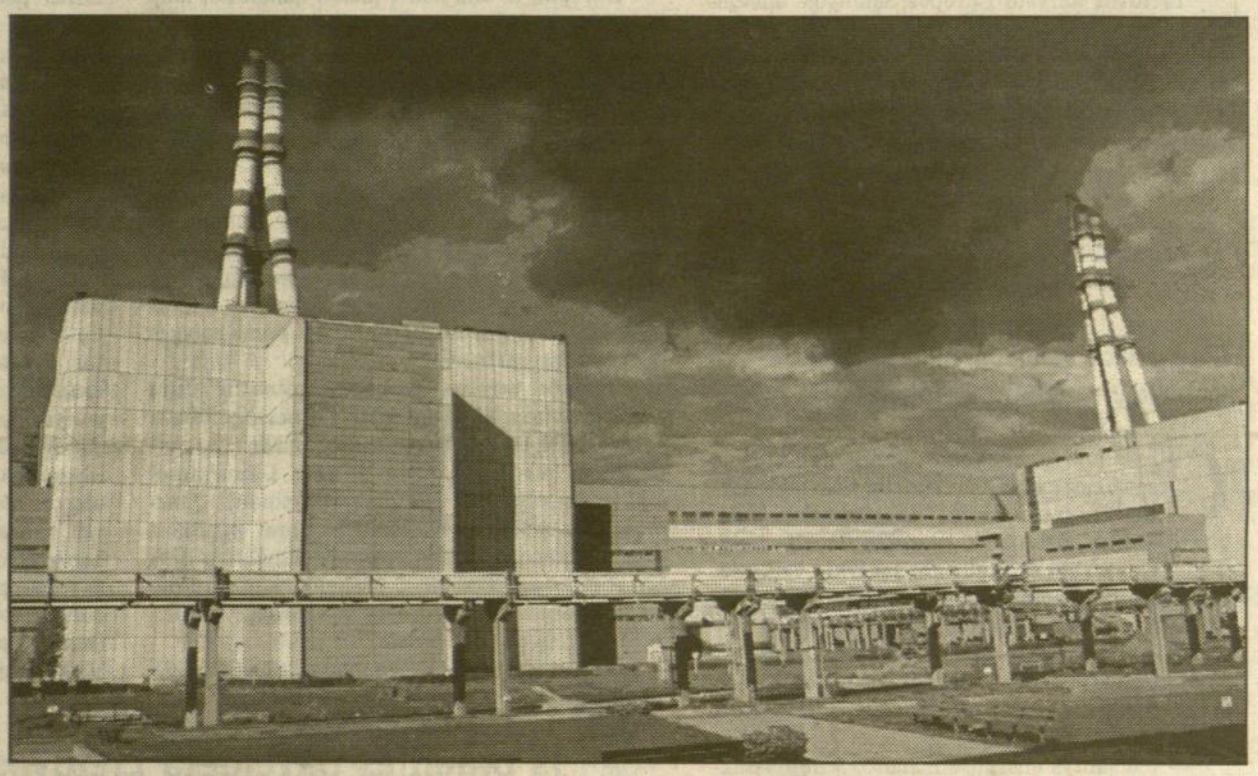

Ignalinos atominės elektrinės uždarymas 2009 m. ir palaipsniui didėsiantis nuosavų elektros energijos pajėgumų trūkumas gali padaryti Lietuvą labai priklausomą ir nuo elektros energijos importo iš Rusijos.

Kaip šiandien suprantamas energetinis saugumas?

Energetinio saugumo sampratos turiniui paprastai skiriami ištisi straipsniai ir studijos. Šiame pranešime apsiribokime vos vienu kitu sampratą apibrėžiančiu brūkšniu.

Energijos išteklius importuojančiose ir vartojančiose šalyse energetikos saugumas suprantamas, kaip „tiekimo saugumas", t.y. tiekimo patikimumas ir energijos prieinamumas priimtinomis kainomis. Jis suprantamas ne tik kaip pastovaus energijos išteklių tiekimo garantijos, bet ir kaip apsauga nuo monopolinių tiekėjų kainų diktato, nesant rinkos konkurencijos sąlygų. Todėl energetinio saugumo sąvoka pabrėžia energijos išteklių tiekimo įvairovės (diversifikacijos), tranzito laisvės ir konkurencijos vientisoje tarptautinėje rinkoje svarbą bei energetinio saugumo sistemos sukūrimo būtinybę. Energetinio saugumo samprata taip pat aprėpia proporcingą paklausai tradicinių ir atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą bei energijos vartojimo efektyvumą.

Tuo tarpu pagrindinė tradicinių energijos išteklių eksportuotoja Rusija energetinio saugumo sampratoje akcentuoja „saugią paklausą", t.y. ilgalaikės paklausos iš anksto nustatytomis sąlygomis garantijas, taip pat valstybės valdžios ir politinių monopolijų kontrolę energijos išteklių šaltiniams, eks-

Nukelta į 2 psl.

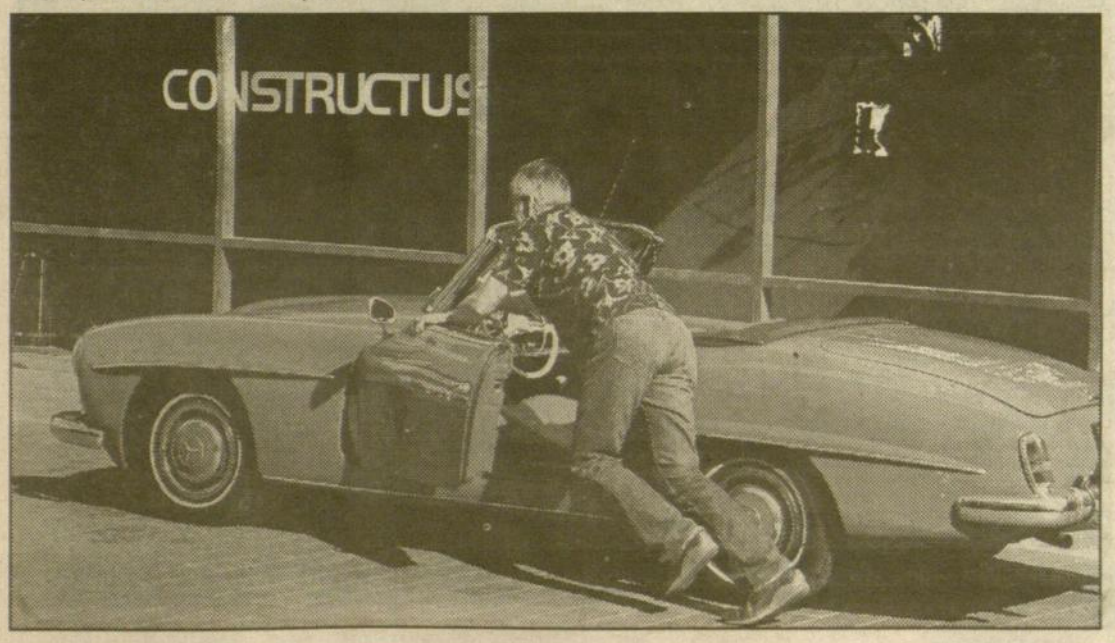

Vilnius, 2006. Nuotr. Jono Kuprio

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE
• Energetikos grėsmės • Lietuvos ir Vokietijos diplomatiniai santykiai
• Poetas Vincas Jonikas • A. Kezys— „Atsarginis Lietuvos žmogus"

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LAPKRIČIO 4 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 214 (39)

Konfliktas tarp gyvybės ir mirties kultūros

KUN. KĘSTUTIS TRIMAKAS

Pratarmė

Didžiulė Dievo dovana
mums – gyvybė:
ne tik prigimtinė (žmogaus),
bet ir sudievinanti mus
(Dievo sūnų ir dukrų).

Ši paskaita – apie tai:
Dievas dovanojo...
Mes – kad tik sugebėtume
vertinti ir dėkoti.
Kaip?

Apie tai – Dovydaitis.
Apie tai – popiežius Jonas Paulius II.

Kai seksime ne vieną,
bet juos abu,
sugebėsime geriau Dievui padėkoti –
Jam gyventi ir kitiems padėti.

XV Ateitininkų kongresas, Panevėžys, 2006. Nuotr. Jono Kuprio

Prano Dovydaičio ir popiežiaus Jono Pauliaus II idėjų bei siekių palyginimas

1. Pranas Dovydaitis — kalbėjęs ateitininkų vardu

20-ojo amžiaus pradžioje rusų caro valdomoje Lietuvoje nebuvo nė vieno universiteto. Lietuviai studijavo Rusijos arba Vakarų Europos universitetuose, kuriuose kai kurie užsikrėtė nihilizmu, ateizmu ir laisvamanybe. Tačiau buvo ir tokių, kurie liko ištikimi katalikybei. Vienas tokių buvo Pranas Dovydaitis.

Pasiskaitęs kairiųjų studentų leidinio *Aušrinės* visiems taikomą kvietimą rašyti, Dovydaitis jai įteikė straipsnį „Tikėjimo elementas žmogaus gyvenime". Straipsnį redakcija išspausdino, bet su pastaba apie jo „svarbius nukrypimus" ir „Rymo klierikalizmą"; davė suprasti, kad tokie straipsniai *Aušrinėje* nebebus spausdinami.

Pranui Dovydaičiui buvo aišku, kad jo katalikiškos pasaulėžiūros straipsniai neberas vietos *Aušrinėje*; dar daugiau – kad lietuvių tautoje aštrėja kova tarp tikinčiųjų ir netikinčiųjų. Teliko vienas kelias – leisti savo katalikišką laikraštį.

1911 m. vasario mėnesį Lietuvoje buvo išspausdinta pirmoji *Ateitis*. Ateitininkų vardu parašyto vedamojo pradžioje Pranas Dovydaitis pastebi: „Mes išvydome, kad visas šiandieninis žmonijos gyvenimas yra reginys kovos tarp tikėjimo ir netikėjimo, tarp teizmo ir ateizmo, tarp naturalizmo ir apreiškimo, tarp krikščionybės ir jos priešų". (*Ateitis*, nr. 1).

Tos kovos akivaizdoje Dovydaitis apibūdino ateitininkus kaip tvirtai išpažįstančius Dievą, Jėzų Kristų ir Bažnyčią. Kad neliktų nė mažiausios abejonės, visas šias išpažįstamas tikroves jis aptarė ne tik kaip egzistuojančias, bet ir kaip gyvas:

Dievas. „Pirmykštis absoliutiškas, vienintelis visos esmės pamatas yra gyvasis Dievas" (šiuos du žodžius Dovydaitis pabrėžė praretintomis raidėmis).

Kristus. Dievo Žodis, Kristus, yra „tiesa, kelias ir *gyvenimas*".

Bažnyčia. Dievą bei Kristų priėmusieji sudaro „*gyvojo* Dievo Bažnyčią".

Kristui Dovydaitis pripažino centrinę vietą: „Kristus – viso pasaulio istorijos centras".

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE
Konfliktas tarp gyvybės ir mirties kultūros • Jankaus romanų skaitytojams • *Lietuvių pėdsakai Amerikoje* • Ir Lietuvos, ir išeivijos kelias dailininkų akimis

M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LAPKRIČIO 11 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 219 (38)

JAV LB Kultūros tarybos dvidešimt ketvirtoji premijų šventė

Dangumi nurieda vasara, ištuštėja gamta. Dienos trumpėja ir matyti rudens pradžia. Rudenį šiame krašte žmonės ruošiasi tradicinei šeimos šventei – Padėkos dienai. Graži tradicija, nes šio krašto žmonės turi būti dėkingi, gyvendami laimingoje šalyje.

Mes, išeivijos lietuviai, Amerikoje turime savo nusistovėjusių darganotų dienų šviesulių – Premijų šventę.

Išeivijos mėgėjų šventė – fenomenalus lietuvių kultūros reiškinys, prasidėjęs 1980 m. vaisingai tebesitęsia iki šių dienų. Juk išeivijoje apčiuopiame savo kultūros šerdį, svarbiausius tautos tapatybės bruožus. JAV LB Kultūros taryba rūpinasi, kad kultūrininko vaidmuo mūsų visuomenėje vis didėtų ir kad būtų dėmesingai įvertintas. Šiais metais lapkričio 11 d., šeštadienį, 7 val. vak., Lietuvių dailės muziejuje Lemonte, įvyks 24-oji Premijų šventė. Tai darbų įamžinimas, tai veiklos įvertinimas ir kultūros darbuotojų pagerbimas, tai specialių apdovanojimų įteikimas bei jų įrašymas į išeivijos kultūros istoriją.

Nuo 1980 m., kai buvo įsteigtos Premijų šventės, su maža pertrauka, jau buvo pagerbti 116 kultūrininkai. Be jų mūsų išeivijos tautiečiai neturėtų to dvasinio pasaulio, kurio ilgimės ir kuriame mes gyvename. Juk mūsų menininkai, kultūrininkai gyveno ne sau, ne savo artimų žmonių rateliui, bet visai išeivijai. Galima tik įsivaizduoti, kiek tenka įdėti darbo, kantrybės, laiko, kūrybingumo, kol mes galime gėrėtis jų darbais. Be to, mūsų LB kultūrinis gyvenimas apsiribojo lietuviška kūryba; laureatai yra tik lietuviai. Per ilgus išeivijos metus svetur išlaikėme lietuvišką kultūrą, jos papročius, kad išliktume lietuviais. Svetimas kraštas nepajėgė išbraukti iš mūsų kūrėjų pasišventimo ir tautos meilės.

Šiais metais įvyks jau 24–oji Premijų šventė. Premijų mecenatas – Lietuvių fondas. Sveikinsime šiuos laureatus:

Muzikos laureatą Andrių Žlabį iš New Haven, CT, jauną, puikiai užsirekomendavusį pianistą JAV ir Europoje. Komisiją muzikos premijai skirti sudarė: pirm. Loreta Venclauskienė ir nariai – Saulė Jautokaitė ir Mindaugas Bielskus.

Teatro laureatę Giedrę Griškėnaitę – Gillespie už ilgametę, nuoširdžią veiklą lietuviškame teatre. Komisiją teatro premijai skirti sudarė: pirm. Julija Dantienė ir nariai – Lilė Jasaitė ir Violeta Drupaitė – Cole.

Dailės laureatę Nomedą Grumadą už autentišką kūrybą. Komisiją dailės premijai skirti sudarė: pirm. Laima Apanavičienė ir nariai – Daiva Karužaitė, Danas Lapkus ir Ramojus Mozoliauskas.

Žurnalisto – spaudos darbuotojo laureatę Ramunę Kubiliūtę už bendradarbiavimą lietuvių žiniasklaidoje visuomeninėmis, kultūrinėmis bei religinio gyvenimo temomis. Komisiją žurnalisto premijai sudarė: pirm. Algimantas Gečys ir nariai – Dalia Jakienė ir Vytautas Volertas.

Marija Remienė

Tautinių šokių mokytoją laureatę Gražiną Reškevičienę už ilgametę tautinių šokių grupės „Aušra" (Omaha) vadovavimą. Komisija – Tautinių šokių institutas.

Radijo laureatas Studija „R" Čikagoje už įvairiapusiškas informacines, švietėjiškas bei kultūrines radijo laidas. Premiją skyrė JAV LB Kultūros taryba.

JAV LB kultūros tarybos vardu dėkojame premijų mecenatui Lietuvių fondui. Taip pat dėkojame vertinimo komisijoms bei patarėjams. Premijų šventė – tai uostas, į kurį suplaukia išeivijos kultūros lobiai.

JAV LB Kultūros tarybos vardu nuoširdžiai sveikiname šių metų išrinktuosius laureatus, kurių nuopelnai šviečia šio *Draugo* kultūriniame priede. JAV lietuviai ne tik išlaiko lietuvybę užjūryje, bet savo darbais bei kūryba kuria „Lietuvą pasaulyje".

JAV LB Kultūros taryba rūpinasi, kad kultūrininko vaidmuo mūsų visuomenėje vis didėtų ir kad būtų dėmesingai įvertintas

Marija Remienė
JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė

Muzikos premija — naujosios lietuvių bangos atstovui

„Esu įsitikinęs — Andrius Žlabys yra vienas perspektyviausių mūsų laikų muzikų, vertų visokeriopo palaikymo", rašė įžymusis smuikininkas Gidon Kremer, pridurdamas, kad esąs asmeniškai patyręs „ekstraordinarų" pianisto talentą. Iki šiol Andrius Žlabys yra smuikininko Gidon Kremer koncertų dalyvis.

Kas bent kiek pažįsta šiuolaikinių muzikos atlikėjų pasaulį, supras tokio įvertinimo svarbą. Tačiau abejoju, ar po JAV plačiai pabirusi lietuvių ateivių dauguma yra girdėjusi ir atsimena Andriaus Žlabio vardą, — juolab, jo skambinimą — išskyrus tas Amerikos vietoves, kuriose Žlabys besimokydamas gyveno ir buvo kviečiamas koncertuoti.

Tai suprantama: platus internetu skleidžiamos informacijos srautas išeivių lietuvišką spaudą retai tepasiekia. O ir skaitytojai įvairūs — didžioji jų dauguma gyvena puikaus mėgėjiško chorinio dainavimo gausių švenčių prisiminimais bei Lietuvių operos Čikagoje legenda.

Vis dėlto norisi tikėti, kad tokioje gausioje naujosios lietuvių bangos bendrijoje pradės stiprėti poreikiai kitokių veiklos formų, kitokio lietuvių meno pasaulio supratimo, kurio niekas nebeskaldys į dvi — išeivių ir tėvynėje esančių dalis. Be abejo, teks dėl to atkakliai ir ilgai diskutuoti, kad tai įvyktų. Kad rastųsi tam pasirengusių ir sugebančių veiksmingą komunikacinę sistemą kurti žmonių. Tokių sumanių, kad už tėvynės sienų gyvuotų profesinio muzikavimo gija ne kiekybės, o kokybine prasme.

Lyg ir utopinės (neįvykdomos svajonės) vedini, 2005 metais menuose pasireiškusio kandidato ar kandidatės muzikos premijai gauti, suskatome ieškoti tarp naujos ateivių bangos lietuvių. Tų, kurie į JAV atvyko mokytis, o pabaigę — sėkmingai įsiliejo į šios valstybės koncertinį gyvenimą.

Premijos reikalavimai paprasti — muzikas turi gyventi JAV, jo veikla atitikti aukštus profesionalumo kriterijus, o laikotarpiu, už kurį būsiąs vertinamas — konkrečiai pasitarnauti lietuviško meno sklaidai.

Dviejų pirmųjų reikalavimų paaiškinti nereikia, trečiasis — abstraktesnis. Puiku, jei mūsų tautietis gerai skambina, griežia, šoka ar dainuoja, tačiau dar geriau, jei savi (o ir kitatau-

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• JAV LB Kultūros tarybos dvidešimt ketvirtoji premijų šventė • Pirmoji lietuvių keliautoja
• Poetinio Druskininkų rudens auksas ir sidabras
• Nijolė Jankutė — Eilėraščiai
• A†A Elena Kuprevičiūtė – Bergen (1927 – 2006)

NIJOLĖ JANKUTĖ

GERVĖS

Žolinės. Išskrenda gervės.
Platėja rudenio erdvės.
Vaikystę regiu tartum antspaudą
seną...
Pirštai skina serbentus ir mena
Pasakų laiką,
Kai viskas buvo žaidimas.
.....

Dabar krūmai ant kelio
Ir lyg ašaros vaiko
Sulaukėję serbentai...

CUNJOLA LAGŪNAS

Esu čia iš vandens ir druskos
Dievo saujoj.
Bangoj tartum pirma žuvis
Pasiskalauju...

Kažkas jau pamiršta, dar neužgimus
—
Purslai–žaislai, banga nurimus.
Vandens ir druskos skonis žymus
Ant lūpų, burnoje, ant pirštų...
Ir niekad jau to skonio neužmirštu.

VĖJAS

Pro vėjo gūsius eukaliptas meta
Gniūžtes žiedų tartum putų.
Nesuprantu, nesuprantu, ką šneka
Ledinis vėjas iš Pietų.

Ne ta kryptim, kaip Odisėjas
Nukeliavau. Papasakot galiu.
Pasaulio pakrašty pašėlo vėjas
Ir žodį nupūtė. Tyliu.

A†A Elena Kuprevičiūtė – Bergen (1927–2006)

2006 m. rugsėjo 1 dieną amžinon kelionėn iškeliavo smuikininkė Elena Kuprevičiūtė – Bergienė (gyvenusi Cape Code, West Hyannis Port), eidama 79-uosius metus.

Elena Kuprevičiūtė buvo ištekėjusi už medicinos dr. Valiaus Bergo, su kuriuo santarvėje išgyveno 51 metus. Jų šeimoje užaugo du vaikai — sūnus Mykolas ir duktė Edina, o dabar nuliūdęs palieka vyras, abu vaikai ir šešetas vaikaičių.

Bostono apylinkės lietuviams bei muzikos mėgėjams Elena Kuprevičiūtė – Bergienė buvo žinoma, kaip įžymi, talentinga smuikininkė virtuozė, kuri keletą kartų atliko solinę programą nuo 1960 metų baltų rengiamų koncertų serijoje bei įvairiuose proginiuose renginiuose. Jos koncertas 1989-1990 m. baltų sezoną buvo visiems bostoniškiams labai įsimintinas ir išsamiai aprašytas St. Santvaro straipsnyje „Elenos Kuprevičiūtės – Bergienės koncertas Bostone" (*Dirva* — 1990 m. balandžio 12 d.).

Elena gimė ir augo Kaune, mokėsi Kauno „Aušros" gimnazijoje ir kartu lankė Kauno valstybinę konservatoriją, kur smuiko meistriškumo mokėsi iš mokytojų B. Metz, I. Vasyliūno, K. Matiuko. Karo metu su šeima pasitraukė į Vakarus ir, pradedant nuo 1945 m., tęsė smuiko studijas Prahoje, Miunchene, vėliau Buenos Aires pas garsius to meto mokytojus. Pažymėtina, kad atlikėjos koncertinė karjera prasidėjo jai esant 19 metų amžiaus Vokietijoje, vadovaujant kompozitoriui ir smuiko virtuozui R. Hindemith. Jau 1946 m. vokiečių spaudoje buvo labai palankių muzikinės kritikos įvertinimų.

Po emigravimo į Argentiną 1949 m. iškart iškilo į pirmaeiles smuikininkes. Daugelį metų praleido koncertinėse kelionėse po Pietų Ameriką, Jungtines Amerikos Valstijas ir Kanadą. Elenos Kuprevičiūtės meistriškumas nuolatos augo ir jos atlikimu galėjo taip pat žavėtis Europos klausytojai Paryžiuje, Amsterdame, Zueriche bei Romoje (Vatikane).

Šveicarų Zuericho dienraštis *Neue Zuericher Zeitung* po jos koncerto rašė: „Ji turi puikią techniką ir spalvingą toną. Jos grojimas yra kupinas temperamento ir puikaus muzikavimo". Kanados *Montreal Star* E. Kuprevičiūtės koncertą taip įvertino: „Tai buvo vienas įspūdingiausių moters smuiko rečitalių, kurį išgirdome po velionės Ginette Neveu".

Didelis tarptautinis pasisekimas išgarsino Elenos Kuprevičiūtės vardą ir pasiekė visus lietuvių telkinius bei to meto okupuotą Lietuvą.

1954 m. Chicago Civic Center įvyko jaunosios smuikininkės solinis debiutas su plačiai žinomu Čikagos simfoniniu orkestru, sulaukęs svaraus pripažinimo aukščiausiuose muzikiniuose sluoksniuose. *Chicago Sun Times* taip aptarė debiutantės pasirodymą: „Programa buvo nepaprastai gerai atlikta. Panelė Kuprevičiūtė atskleidė įspūdingą talentą".

1955 m. Elena ištekėjo už dr. V. Bergo ir persikėlė gyventi į JAV, Columbus, Ohio. Ji nuolatos koncertavo JAV ir Kanadoje, ne kartą atliko programą kartu su savo broliu iškiliu pianistu Andrium Kuprevičium. Taip pat pradėjo mokyti groti smuiku ir vadovavo Moterų simfoniniam orkestrui (Women's Symphony Orchestra of Columbus, Ohio). Ji buvo energinga pagarsėjusio kamerinio orkestro — „Pro Musica Chamber Orchestra" (Columbus, Ohio), pradininkė ir koncertmeisterė.

Visa koncertinės atlikėjos patirtimi ir meistryste Elena Kuprevičiūtė – Bergienė nuoširdžiai dalinosi su jaunesniąja karta, surengė daug muzikinio lavinimo klasių, ruošdama smuikuoti šimtus mokinių. Daugelis tų studentų šiandien tapo įžymiais muzikais ir pasiekė profesionalaus pripažinimo. Jie su pagarba ir dėkingumu prisimena savo muzikos mokytoją. Ji pasišventusiai mokytojavo bei koncertavo ir sulaukusi pensijinio amžiaus, kuomet su vyru persikėlė gyventi į Cape Code. Jos programose visada buvo skiriamas ypatingas dėmesys lietuvių kompozitoriams — J. Gruodžio, B. Budriūno, J. Gaidelio bei kt. kūriniams.

Elenos Kuprevičiūtės – Bergienės talentas puošė nesuskaitomą daugybę Bostono ir Cape Code lietuvių kultūrinių renginių ir koncertų. Esame laimingi, kad ji buvo tarp mūsų ir dalijo save, stebino virtuozine smuiko technika bei grakštumu, perteikdama nepaprastą jautrumą ir gilų muzikos kūrinių supratimą. Pasigesime šios nepaprastai žavios, ryškios žvaigždės savo padangėje bei mielos, atidžios ir šiltos asmenybės, kokia buvo Elena.

Liuda Žiaugrienė

Lietuvos nacionalinė
M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 LAPKRIČIO 25 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 227 (40)

Mūsų tėvų tėvai lietuviškai gyveno

Apie Tilžės akto paminėjimo tradiciją Lietuvoje

VYTAUTAS KALTENIS

Tilžės akto (1918.11.30) signataro Jurgio Arnašiaus vaikaitis, Klaipėdos universiteto profesorius, humanitarinių mokslų habilituotas daktaras Helmutas Arnašius neseniai žurnale *Mokslas ir gyvenimas* išspausdino straipsnį apie Lietuvos vokiečius. Jis pats yra mažlietuvis, tad visas problemas tarsi atitraukia nuo Lietuvos valstybinės tradicijos, nors jam senieji klaipėdiškiai — lietuvininkai ir Klaipėdos krašto vokiečiai — kiemo kaimynai, tokie kaip žemaičiai, aukštaičiai, suvalkiečiai ar dzūkai. Ir moraline, ir kultūrine prasme.

Jo senelis mirė Klaipėdoje tarp lietuviškų knygų, bet tėvas Valteris Arnašius, Karaliaučiuje su Lietuvos Respublikos valstybine stipendija baigęs teisės mokslus, naciams atėjus buvo diskvalifikuotas ir ištremtas į Vokietijos gilumą. Liko gyvas tik todėl, kad jį užstojo uošvis — įtakingas klaipėdiškis ūkininkas, vėliau atbuvęs Sibiro katorgas.

Būsimasis profesorius Helmutas Arnašius po karo blaškėsi tarp rusų ir vokiečių, studijavo Vokietijoje ir Anglijoje. Grįžęs į Lietuvą padėjo kurti Klaipėdos universitetą, aktyviai dalyvauja lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva" veikloje, nes prie bendrijos ištakų yra Jono Aušros, Adomo Brako, Martyno Toleikio ir kitų anksčiau žinomų klaipėdiškių lietuvininkų, jo senelio bendražygių, palikuonys. Tačiau Helmutas Arnašius retesnis svečias Klaipėdos universiteto Baltų kalbotyros ir etnologijos katedros drauge su Baltistikos centru ir lietuvininkų bendrija rengiamose moksliniese konferencijose skiriamos Tilžės aktui paminėti ir jų pagrindinė tema: „Lietuviai ir lietuvininkai. Etninė kultūra". Ir tos konferencijos vyksta čia pat, Klaipėdoje, o ne „ten kažkur Lietuvoje", kaip dar neretai pasako viens kitas klaipėdiškis.

Tuo pavyzdžiu noriu pabrėžti, kad tautos vienijimasis tebevyksta. Jei XX amžiaus pradžioje nebūtų kilęs lietuvių tautinis sąjūdis abipus Nemuno, šiandien būtume kitokie, gal net svetimi.

Turėtume pasidžiaugti, kad valstybės kalendoriuje Tilžės akto pasirašymo diena — lapkričio 30-oji — minėtina, kad ir ne tokia šventė, kaip Vasario 16-oji. Minima Lietuvoje ir išeivijoje tik, atrodo, svarbesnė, labiau iškeliama, bent ligi šiol, išeivijoje. Kur kaip švęsti priklauso nuo asmenybių, pavienių entuziastų. Pamažu tradicija įsigali ir tėvynėje ir, matyt, ji bus perduodama iš kartos į kartą, nes, metams bėgant, Tilžės akto signatarų žygdarbis vis geriau suprantamas.

Didelį paminklą tėvų idealams stato Mažosios Lietuvos lietuvių draugija Čikagoje, nuolat remdama Karaliaučiaus lietuvius. Draugijos pirm. Vilius Trumpjonas metai iš metų važinėja į Karaliaučių ne todėl, kad jam „arčiau" nei klaipėdiškiams, vilniškiams, kauniškiams ar marijampoliškiams, kurie taip pat lankosi, bet kad jis anksčiau už kitus suprato lietuvybės reikšmę mūsų etninėse žemėse. Per keletą metų išeivijos lietuvių finansiškai ir moraliai remiami Karaliaučiuje, Įsrutyje, Tilžėje ir kitur atsigavo užguiti žmonės, susikūrė lietuviški židiniai. Be Čikagos mažlietuvių žygių (projektų) tokių darbų LR valstybinės įstaigos ir organizacijos nebūtų nuveikusios, beje, būtų ir mažiau dėjusios pastangų.

Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos
AKTAS

Atsižvelgdami į tai, kad viskas, kas yra, turi teisę gyvuoti, ir į tai, kad mes Lietuviai šionai Prūsų Lietuvoj gyvenanticji sudarome šito krašto gyventojų dauguomenę, reikalaujame mes, remdamies ant Vilsono Tautų patics apsisprendimo teisės, priglaudimą Mažosios Lietuvos prie Didžiosios Lietuvos. Visi savo parašu šitą pareiškimą priimanticji pasižada, visas savo jėgas už įvykdinimą minėtojo siekio pašvęsti.

Tilžėje, lapkričio 30 d. 1918 m.

Prūsų Lietuvos Tautinė Taryba.

Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos aktas, pasirašytas Tilžėje 1918 m. lapkričio 30 dieną (MLE II tomas, p. 785)

Prūsų Lietuvos Tautinės Komisijos (Liudvikas Dievikas, Martynas Jankus, Erdmonas Simonaitis, Jurgis Strangalys, Jonas Vanagaitis ir kiti) 1918 metų lapkričio 16 dienos atsišaukimas, spėjama, išspausdintas Tilžėje Enzio Jagomasto spaustuvėje „Lituania". Tai pirmasis dokumentas, paskelbęs Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimą. Iki Tilžės akto paskelbimo buvo likusios dvi savaitės.

Jos lietuvių finansiškai ir moraliai remiami Karaliaučiuje, Įsrutyje, Tilžėje ir kitur atsigavo užguiti žmonės, susikūrė lietuviški židiniai. Be Čikagos mažlietuvių žygių (projektų) tokių darbų LR valstybinės įstaigos ir organizacijos nebūtų nuveikusios, beje, būtų ir mažiau dėjusios pastangų.

Tai labai didžiulis nedidelės grupelės rėmėjų, bet labiausiai vieno atsidavusio šiam reikalui žmogaus — Viliaus Trumpjono — nuopelnas. Reikėjo nepaprasto ryžto, nuovokumo ir energijos. Šiemet Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos Čikagoje ir Pasaulio Mažosios Lietuvos fondo pirmininkas Vilius Trumpjonas paminės ir savo 70-ąjį jubiliejų. Palinkėkime jam sveikatos, asmeninės laimės ir kad jo draugų būrelis tik

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

• Apie Tilžės akto paminėjimo tradiciją Lietuvoje • Kaip įsijungti į Europos ir pasaulio ekonomiką • Humanistas Vytautas Kubilius ir jo epocha • Germanų ir aisčių (baltų) gentys romėnų istoriko Tacito veikale *Germania* • „Dr. V. Černiaus knygos sutiktuvės

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

2164

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 GRUODŽIO 2 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr.232 (43)

Jis visą gyvenimą ieškojo naujų pasaulių

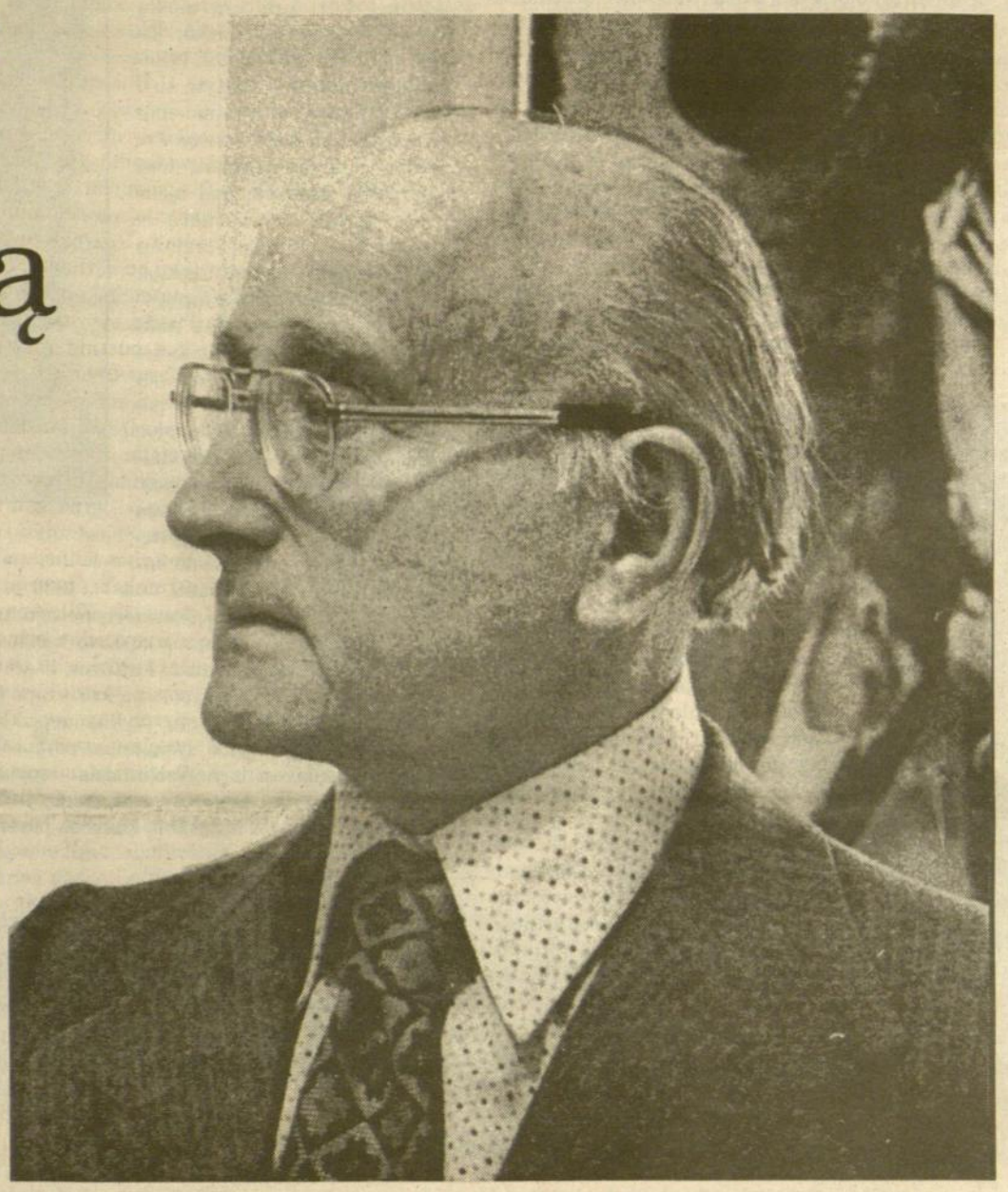

Rašytojas Antanas Vaičiulaitis Vytauto Maželio nuotr.

A. Vaičiulaičio kūryba ir šiandien jaudina, teikia naujų minčių, užburia ir žavi savo stiliaus grakštumu, žodžio taiklumu, lengva ironija.

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Šiemet Lietuvoje ir Amerikoje buvo minimos vieno iškiliausio XX amžiaus rašytojo, literatūros kritiko, vertėjo, redaktoriaus — Antano Vaičiulaičio (1906-1992) šimtosios gimimo metinės. Renginių bangos vilnijo per Kauną, kur Maironio lietuvių literatūros muziejuje saugomas jo kultūrinis – literatūrinis palikimas, per Vilnių, kuris jam buvo „gražiausiu miestu pasaulyje", per tėviškę — Didžiųjų Šelvių kaimą, netoli Vilkaviškio, iš kurio išvyko „plačiųjų pasaulių ieškoti", ir į kurį, gyvendamas svetur, nuolat ir nuolat sugrįždavo mintimis. Minėjimo bangos persirito ir per Atlantą. JAV LB Kultūros taryba surengė šventinius minėjimus Vašingtone, Čikagoje, Floridoje, Los Angeles, pasikviesdama į juos Maironio lietuvių literatūros muziejaus Išeivių skyriaus vedėją Virginiją Paplauskienę su paskaitomis apie išeivių rašytoją. Minėjimų metu buvo pristatyta ir šiemet V. Paplauskienės parengta knyga *A. Vaičiulaitis. Archyvai.*

Minėjimai suteikė galimybę iš naujo pažvelgti į Antano Vaičiulaičio gyvenimo ir kūrybos kelią, atvėrė jo kūrybos, pagrįstos amžinaisiais pasaulio dėsniais, puslapius. *Draugo* skaitytojams pateikiu paskaitos, skaitytos minėjimo metu, sutrumpintą variantą. Šioje paskaitoje naudojama A. Vaičiulaičio archyviniame rinkinyje saugoma autentiška medžiaga – dienoraščiai, atsiminimai, ištraukos iš laiškų, straipsnių fragmentai. Visas kultūrinis – literatūrinis rašytojo archyvas buvo perduotas saugojimui Maironio lietuvių literatūros muziejui – toks buvo Joanos Vaičiulaitienės noras ir valia.

„Pasaulyje lieka tik tas,
kas įgijo amžinybės vertę"

Antano Vaičiulaičio literatūrinis talentas susiformavo ir išsiskleidė anuometinėje nepriklausomoje Lietuvoje: pasižymėjo kaip puikus novelės meistras, kelionių įspūdžių pasakotojas, reiklus literatūros kritikas, O. V. Milašiaus kūrybos vertėjas, o lyrinis romanas *Valentina* parašytas prieš 70 metų (1936) išlaikė laiko išbandymą ir ligi šiol laikomas vienu iš gražiausių lietuviškų meilės romanų.

Dvidešimt ketverių metų jaunuolis, A. Vaičiulaitis, svarstydamas apie kūrėjo pašaukimą viename straipsnyje rašė: „Kūrėjas visados turi keistis, ieškoti naujo pasaulio ir naujų, dar negirdėtų giesmių, kurios turėtų būti gražesnės ir prasmingesnės. Ir tame ieškojime jis turi kankintis, gyventi tragedija ir džiaugtis didžiu džiaugsmu, o ne būti patenkintas tuo, ką pasiekė, ir savo laimėjimuose suktis, kaip sugauta voverė narve..." Jaunuolis tarsi nubrėžė savo gyvenimo gaires – visą gyvenimą ieškojo naujų pasaulių, klausėsi naujų giesmių, o ir ne vieną tragediją

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Jis visą gyvenimą ieškojo naujų pasaulių
- Įdomus David Low ir Rimanto Vingro koncertas
- Menas be sienų
- Prano Stučkos kilmė

Lietuvos nacionalinė
M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 GRUODŽIO 9 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr.237 (44)

JURGIUI JANKUI - 100

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Rašytojas Jurgis Jankus

Jis niekad nebuvo „jaunas rašytojas", bet iš karto rašytojas – rimtas, solidus, patikimas

„Mano gyvenimas toks paprastas..."

Taip laiške Antanui Vaičiulaičiui rašė Jurgis Jankus. Šie du, vieni iš žymiausių XX amžiaus išeivių rašytojų, didesnę gyvenimo dalį praleido JAV, kūrė, rašė, bet mintimis gyveno Lietuvoje. Abiejų menininkų kultūrinė literatūrinė medžiaga saugoma Maironio lietuvių literatūros muziejuje (toliau – MLLM) Kaune. Šiais metais buvo minimi jųjų 100–čiai. MLLM gražiai paminėjo jubiliejus – parengtos parodos, šventiniai minėjimai, paskaitos. Dar šiais metais iš spaustuvės išeis muziejininkės Daivos Bumblauskaitės parengtas archyvinis leidinukas, skirtas J. Jankui.

Rašytojo archyvinė medžiaga tvarkoma, tyrinėjama. Šio straipsnio autorė, MLLM išeivių skyriaus vedėja, ne kartą bendravo su rašytoju, lankydama jį Virginia valstijoje, bei Ocean City, kur jis praleido paskutinius gyvenimo metus. Gauta puiki medžiaga, kurios dėka ir parengė rašytojo 100-osioms gimimo metinėms parodą „Mano gyvenimas toks paprastas..." Lankytojams pateikta archyvinė medžiaga (dokumentai, fotonuotraukos, rankraščiai, laiškai, knygos, spaudiniai, asmeniniai daiktai) iš J. Jankaus, A. Vaičiulaičio, S. Santvaro, A. Kniūkštos ir kt. rašytojų bei kultūros veikėjų rinkinių, esančių MLLM. Eksponuojama nauja, unikali medžiaga, gauta iš paties rašytojo bei jo marčios Danutės. Pirmą kartą eksponuojamos J. Jankaus padarytos prieškario Lietuvoje menines fotonuotraukos iš kelionių po įvairius Lietuvos miestus, dailininkų J. Steponavičiaus ir J. Soikonio, sukurti Vokietijoje, DP stovykloje, rašytojo portretai, jo paties asmeniniai daiktai – fotoaparatas, piniginė, akiniai ir kt. Eksponuojamos ne tik J. Jankaus knygos, išleistos Lietuvoje, Vokietijoje, Amerikoje, Anglijoje, bet ir gausybė rankraščių, juodraščių, kurie atskleidžia kūrybinio proceso vyksmą. Archyvinė medžiaga tampa neišsemiamu šaltiniu kūrėjo gyvenimui pažinti.

Nors laiške savo draugui A. Vaičiulaičiui J. Jankus rašė, kad „Mano gyvenimas toks paprastas...", tačiau, pasklaidžius dokumentus, laiškus, rankraščius, galime įsitikinti, kad už šių žodžių slepiasi talentingo mokytojo, kūrybingo rašytojo nepaprastas gyvenimas. Žvilgtelkime į jį iš arčiau.

Kaip ir daugelio išeivių rašytojų, taip ir Jurgio Jankaus, gyvenimą būtų galima suskirstyti į tris laikotarpius: nuo gimimo (1906 m.) iki 1944 m. Lietuvoje; 1944-1950 m. Vokietijoje; nuo 1950 iki 2002 m. Amerikoje. Kiekvienas gyvenimo laikotarpis kitoks – turi savo turinį: spalvą, nuotaikas, kūrybinius laimėjimus.

Jurgis Jankus gimė 1906 m. liepos 27 d. Biliūnų kaime, Radviliškio rajone. Mokėsi Šeduvos gimnazijoje, vėliau – Kėdainių ir Šiaulių mokytojų seminarijose.

„<...> Nežinau, ką galvojo tėvai (jie apie tai visiškai nešnekėjo), nežinau, ką galvojo kaimynai, kad skurdenų vaikas užsigeidė mokytis, lyg tėvai dvarą valdytų, bet aš krapščiausi. Negalėčiau net pasakyti kaip, bet krapščiausi. <...> Buvo ne-

Nukelta į 2 psl.

Maironio lietuvių literatūros muziejus
(Rotušės a. 13)

Nuotrauka Vytauto Maželio

JURGIUI JANKUI – 100

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Jurgiui Jankui – 100 • Apie nacionalinio teatro sodą • Dėl Andriaus Surgailio medinio Vilniaus • O apie save – nei žodžio • Eilėraščiai – Irena Norkaitytė-Gelažienė • Prigludusi prie atminties • Dar viena opera lietuviškomis temomis • Sužibės visos žvaigždės padangėj...

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka
A4b(LK)2164

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 GRUODŽIO 16 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 242 (45)

Įteikta Valstybinė Jono Basanavičiaus premija

VYTAUTAS ŽEIMANTAS

Nacionaliniame muziejuje žymiam folkloristui daktarui Konstantui Algirdui Aleksynui iškilmingai buvo įteikta valstybinė Jono Basanavičiaus premija už reikšmingą mokslinę ir visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

Svarbiausias valstybės apdovanojimas etninės kultūros srityje nuo 1993 m. skiriamas kasmet už reikšmingiausius paskutiniųjų penkerių metų Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių darbus, susijusius su etninės kultūros tradicijų plėtojimu, puoselėjimu, ugdymu ir tyrinėjimu, taip pat už kūrybinę ir mokslinę veiklą etninės kultūros srityje.

Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos įteikimo iškilmėse Nacionaliniame muziejuje dalyvavo Vyriausybės, Seimo oficialūs asmenys, etninės kultūros žinovai, Kultūros ir meno tarybos nariai, kultūros institucijų vadovai, įvairių folkloro kolektyvų dalyviai, žurnalistai.

Iškilmingą renginį pradėjo Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė. Premiją įteikė Kultūros ministras Jonas Jučas.

Jono Basanavičiaus premija, šis svariausias valstybinis apdovanojimas už etninės kultūros veiklą tautos patriarcho gimimo dieną, jo įkurtame Nacionaliniame muziejuje jau buvo įteiktas dvidešimt dviems laureatams.

Premiją įteikė kultūros ministras Jonas Jučas. Vytauto Žeimanto nuotr.

Dvidešimt trečias

Dr. Konstantas Algirdas Aleksynas buvo dvidešimt trečias.

Jis gimė 1936 m. sausio 10 d. Ingavangyje, Prienų rajone. 1959 metais baigė Vilniaus universitetą. 1970 m. apgynė Humanitarinių mokslų filologijos daktaro disertaciją. 1961-1986 m. buvo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto jaunesnysis mokslinis bendradarbis; 1986-1989 m. mokslinis bendradarbis; nuo 1990 m. vyresnysis mokslo darbuotojas; 1994-2001 m. Tautosakos archyvo skyriaus vadovas; 2002-2004 m. Dainyno skyriaus vadovas. Per šiuos metus jis tapo žinomu tautosakininku, tekstologu, redaktoriumi.

Konstantas Aleksynas per keturis dešimtmečius sudarė, rengė, redagavo daugiau kaip septyniasdešimt tautosakos bei folkloristikos knygų. Jo pastangomis sugrąžinta ir pirmąkart skaitytojams pristatyta Simono Daukanto, Antano Baranausko, Mečislovo Davainio-Silvestraičio, Viliaus Kalvaičio, Mato Slančiausko, Jurgio Dovydaičio ir kitų kultūros veikėjų užfiksuota tautos tradicinė kultūra.

Nuo pat XX a. šeštojo dešimtmečio, dar būdamas studentas, jis pradėjo ekspedicijų maratoną. Vien liaudies dainų surinkta apie 3,800, aptikta žmonių, mokančių po 300-400 dainų, galinčių pasakyti 300 patarlių bei priežodžių.

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Įteikta Valstybinė Jono Basanavičiaus premija • Žolynai važiavo į Alytų, Merkinę, Vilnių • Į vaikystės šalį • Vargonų ruduo – toli nuo Lietuvos • Jono Pauliaus II gyvybės kultūra • Eglė Perednytė – Eilėraščiai • Įspūdis apie *Draugų laivelį* • Į kontroversišką JAV operaciją Kuboje – „Steppenwolf" žvilgsnis

Lietuvos nacionalinė
M.Mažvydo biblioteka

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 GRUODŽIO 23 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr.247 (46)

Kalėdų žiburėliai

ČESLOVAS GRINCEVIČIUS

Vincas pusryčiavo kiek ilgiau, nei paprastai, ir gerdamas nesaldintą dirbtinę kavą, akimis sekiojo šeimininką, žilstelėjusį austrą, lyg ko iš jo laukdamas, arba pats norėdamas jam ką pasakyti. Po pusryčių, paėmęs kirvį, išėjo malkų kapoti.

Po valandėlės ir šeimininkas, įsikandęs ilgą nukarusią pypkę, atsirado malkinėj. Vincas to tik ir laukė:

– Kaip jau esu jums aną kartą sakęs, Kūčias ir Kalėdas noriu praleisti pas savo tautiečius. Unkene gyvena viena lietuvių šeima. Prašė, ir aš pažadėjau, – viską išdėstė vienu atsikvėpimu.

Praėjo keletas ilgų sekundžių, kol austras teikėsi atsakyti:

– Tai pas mus šventėms nenori pasilikti? Nelabai gerai. Aš kaip tik turiu poryt važiuoti į Zellį – nebus kam nė gyvulių pašerti. Kad nors žmona būtų tvirtesnė, arba kad Rosl anądien nebūtų užsispyrusi išeiti.

– Suprantu, bet ir jūs žinokite, kad tokių švenčių metu vienam, be savųjų, nei šis, nei tas.

– Jeigu nenori, tai aš ir nelaikau. O kaip manai pasiekti Unkeną?

– Iki St. Martino pėsčias, o iš ten žadėjo nuvežti Liudvikas. Žinote aną trumpą, bet kaip krosnis drūtą banatą, Vengrijos vokietį, kuris St. Martino lentpjūvėj lentas vežioja. Šventėms jis važiuoja pas savo gimines, dar už Unkeno.

– Gabalas kelio. O kada manai iškeliauti?

– Norėčiau tuoj po pietų, kad iki sutems, galėčiau pereiti kalnagūbrį ir Velnio Malūną.

– Vasarą tam keliui užtektų keturių valandų, o dabar viena kita valanda prisidės.

– O kažin, ar oras į vakarą nesuges?

– Hm, gali šio ir to būti. Žiūrėk, matai, kaip Birnhornas ryškiai matyti, lyg čia pat būtų, o anakur Roth viršūnė, kaip garuojantis puodas rūksta. Ir rytų vėjas kartais atneša sniego.

Laikas slinko labai iš lėto, ir Vincui darbas nesisekė. Dar prieš dvyliktą nuėjo į virtuvę. Pietums gavęs miltainių, vadinamų knedeliais, palinkėjo šeimininkams linksmų švenčių ir, užsikabinęs kuprinę, kurioje buvo Trainių mažiesiems šis tas lauktuvių, išėjo.

Tik keli žingsniai, ir Neuheimo kaimo balti mūriniai namukai, siauromis žalių lentelių langinėmis, baigėsi. Prieš akis stūksojo apsnigti išdidūs, debesis prašokę kalnai. Oras apačioje buvo ramus, bet kalnų karaliaus Watzmanno viršūnėje, atrodė, žaidė vėjas, ir sniegas, lyg dulkių debesys, plačiais ruožais leidosi žemyn. Visur buvo balta balta balta. Tik iš viso ploto išsiskyrė tamsūs, uolų įkalnėse įsikabinę miškeliai. Kaip keista, kad pasaulyje yra daug derlingų vietų, kur medžio neįprašysi, gi čia storos eglės auga ant plikų ir stačių akmenų, kur, rodos, saują žemės sunku rasti. Nuolaidžius kalnų šlaitus įvairino po vieną išmėtytos, lyg degtukų dėžutės, pilkos kalniečių trobelės – iki pusės kalno gyvenamosios, dviejų aukštų, žemu stou, aukščiau, padebesiais – tik iš lentų sukaltos pašiūrės šienui.

Jau bus visa valanda, kai Vincas brido mažai išvažinėtu keliu. Sniegas vėlėsi prie batų, ir dažnai reikėdavo jį daužyti. Antai, jau matyti ir koplytėlė, kur kelią reikės palikti ir pasukti siauru taku į kalną. Reikia pasakyti, kad tokių koplytėlių šiame krašte pakelėse užtinkama daug, ir jos visos panašios. Ir šitojoj už geležinių nelyginant muziejuj, stovėjo kone dešimt Švenčiausios Mergelės statulėlių. Tai vis primityvaus namų darbo drožiniai, tik Dievo Motinos iš Lurdo savo kokybe skyrėsi, bet užtai jų buvo net trys. Taip pat be saiko ir skonio prigrūsta pigių popierinių gėlių ir nudegusių, aptekėjusių žvakigalių.

Vos tik Vincas pradėjo kapstytis į kalną, suprato, kad iš namų per vėlai išėjo, ir kad gali sutemti dar nenusileidus į plentą. Raminosi tik tuo, kad kelias žinomas, ir kad jokių pavojingų vietų neturėtų būti. Be to, ir kalno viršūnę, prie kurio šliejosi takas, dengė miškai, ir galimos sniego lavinos nebuvo pavojingos.

Antanas Lipskis. „Kūčių naktį".

– Pagaliau šį vakarą būsiu tarp savųjų, – nuo tos minties šiluma perėjo Vincui per širdį.

Pora mėnesių, kai jis negirdėjo gimtosios kalbos ir nebuvo sutikęs senųjų pažįstamų. O kokie tušti sekmadienio vakarai, kai austrai, susimetę kaimo smuklėse, gurkšnoja alų ir tauškia apie gražiuosius Prano Juozapo laikus. Jis gi, svetimas ir negalįs niekur pritapti, vaikštinėja iki sutemos stirnų pramintais takeliais kalnuose ir svaidžioja betiksliai akmenis, ir laukia, kad greičiau baigtųsi šventoji diena. Didžiosios šventės – o geriau, kad jų visai nebūtų.

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Kalėdų žiburėliai • Eilėraščiai: Antano Lipskio, Nijolės Baleškaitės-Gražulienės, Eglės Perednytės • Laisvės beieškant Lietuvoje • Konferencija Marijampolės kolegijoje • Į Lietuvą sugrįžusi kūryba

PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 GRUODŽIO 30 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 250 (47)

W. A. Mozart metus užbaigiant

VYTAUTAS ANTANAS DAMBRAVA

Mozart gyveno nuolatiniame skurde, kęsdamas nepriteklius, neišbrisdamas iš skolų ir be paliovos kamuojamas fizinių negalių.

Du šimtai penkiasdešimtąsias Wolfgang Amadeus Mozart gimimo metines visus 2006 metus pasaulis minėjo su neregėtomis iškilmėmis – taip buvo pagerbtas didžiausias visų laikų genijus. Iškilmėmis pranoko, be abejonės, jo gimtoji šalis Austrija. Būtent Salzburger, kur pasaulį išvydo išskirtinis muzikos pranašas, išnaudojant kiekvieną progą šiais metais iš naujo interpretuoti nemirtingieji kūriniai, kurie nepaliauja žavėję genijaus gerbėjų.

Šalys ir miestai, kuriuos Mozart aplankė per savo trumpą gyvenimą, jį pagerbė ypatingai. Jo dvasia tebepulsuoja Prahoje, kur garsus vardas tapo iškiliausiu, pažįstamu ir savu žodžiu, kur iš lūpų į lūpas buvo perduodamos kerinčios jo operų melodijos. Miunchene, Londone, Paryžiuje ir skersai išilgai visą Italiją Mozart muzika šiais metais darsyk užliejo kiekvieną teatrą ir menui skirtas erdves.

Šia didinga proga milžiniška „Salzburger Festspiele" programa veik išskirtinai buvo skirta Mozart kūrinių pastatymams, dalyvaujant didžiausioms mūsų laikų įžymybėms ir garsiausių Vienos bei Berlyno filharmonijos orkestrų sudėtims. Vyriausiojo dirigento italo Richardo Mutti vadovaujamas jubiliejinis „festspiele" atliko visas 22 Mozart operas ir išlikusių operų fragmentus. Galima buvo išgirsti visus svarbiausius Mozart kūrinius, jei nebaugino astronominės sumos, kurias reikėjo pakloti trokštantiems atsidurti tarp laimingųjų. Bilietų kaina į visas operas – savotiškas abonementas – svyravo nuo 2,000 iki 5,000 eurų.

Salzburger parduotuvėse ir prekyvietėse turistams buvo siūloma ne tik gardžių „Mozart Kugeln" (marcipanų įdaru įdarytų šokoladinių rutuliukų), įvyniotų į popierėlius su besišypsančio Mozart veidu, bet ir neaprėpiama gausybė suvenyrų su garsiausio miestelėno atvaizdu, tarp jų ir brangūs cigarai. Tačiau daugybė turistų buvo priversti tenkintis kuklesniu „iškilmingu sukakties paminėjimu" — apsilankyti „Domkoncerte" arba nemokamuose pastatymuose po atviru dangumi, aplankyti namus, kuriuose Mozart gimė, suvalgyti gabalėlį „Mozart" torto „Mozart" kavinėje arba pasivažinėti arkliais pakinkyta karieta jo vardu pavadintoje aikštėje.

Iš tikrųjų Salzburger muzikos festivalis buvo itin prabangus. Jame pristatytos ir atliktos visos Mozart operos, daugelis simfoniniam orkestrui parašytų kūrinių, baleto „Petit Mort" premjera, koncertai fleitai, valtornai, fagotui ir klarnetui. „Raritaeten", muzika ansambliams, serenados, koncertai soliniams atlikėjams, giesmės vakarinėms ir rytmečio pamaldoms, kamerinės ir religinės muzikos koncertai. Be viso to, išleista nesuskaičiuojama daugybė leidinių, DVD plokštelių, fotoalbumų, atvirukų ir kitokios medžiagos. Savo ruožtu įžymusis „Marionetten" teatras pristatė Mozart operas.

Šiais metais buvo pasiektas savotiškas Mozart kūrinių pastatymų rekordas: teatrai parodė daugiausia operų, daugiausia spektaklių, kurie pastatyti lig šiol neregėtoje daugybėje koncertinių salių, daugiausia parduotų bilietų nulėmė

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

W. A. Mozart metus užbaigiant • Kunigas poetas Ričardas Mikutavičius • Apie nepriklausomos Lietuvos žiniasklaidą • 2006 metų šeštadienio priedo turinys